

P1 granskat

Av Erik Zsiga

TIMBRO

P1 granskat

Av Erik Zsiga

TIMBRO

ISBN 91-7566-585-9

Maj 2005

www.timbro.se

info@timbro.se

Box 5234 102 45 Stockholm

Tel 08-587 898 00

Fax 08-587 898 55

INNEHÅLL

3	Inledning
5	Forskning om journalistisk objektivitet
7	SR:s public service-uppdrag
9	Metod
14	Gender
21	Obs
29	Pengar
34	P1 Konsument
40	Slutsatser
43	Källförteckning
	Appendix: Analyserade programinslag

Inledning

När jag förra året i boken *Popvänstern* kritiserade vänsterslentrismen inom det unga kultur- och medieetablissemanget väckte det, måste jag i all ödmjukhet konstatera, viss uppståndelse. Mitt angrepp gav upphov till många både kloka och mindre kloka invändningar. En återkommande kommentar, som kändes mer trött än klok, var den om skapar- och tyckarelitens vänstertraditioner. ”Det är väl ingen nyhet att kulturarbetare och journalister är vänster”, mästrade mig den ena indignerade recensenten efter den andra.

Nej, det är nog ingen nyhet att journalister tenderar att vara vänster. Med de kvantitativa enkätundersökningarna *Journalist '89*, *Journalist '94*, *Journalist '95* och *Journalist 2000* har SOM-institutet (samhälle, opinion, massmedia) vid Göteborgs universitet kartlagt journalistkårens inställning i olika samhällsfrågor. I den senaste undersökningen visade det sig att 31 procent av journalisterna tycker att vänsterpartiet är det bästa partiet. 27 procent och 10 procent tycker att socialdemokraterna respektive miljöpartiet är bäst. Vänsterblocket lockar alltså totalt 68 procent av journalisterna. Detta medan folkpartiet, moderaterna, kristdemokraterna och centern lockar 14, 10, 5 respektive 3 procent. Samma undersökning visar att journalistkåren på public service-företagen Sveriges Television (SvT) och Sveriges Radio (SR) uppvisar en förskjutning åt vänster jämfört med journalistkåren på framför allt dagstidningarna. Socialdemokraterna och moderaterna är mindre, medan vänsterpartiet och folkpartiet är större.¹

Men är diskussionen om vänsteråsikternas makt över agendan irrelevant bara för att detta förhållande uppenbarligen existerar? Nej, givetvis inte. Om en stor del av dem som förmedlar och uttolkar informationsflödet har en påtaglig ideologisk slagsida, så kan detta vara ett allvarligt demokratiskt problem. Det behöver visserligen inte vara det. Om journalisterna uppträder professionellt kanske de ändå lyckas förmedla nyheter på ett sätt som inte ger ideologiska avtryck. Men om de inte gör det är det allvarligt, och det är knappast uttryck för McCarthyism att hävda denna ståndpunkt.

Därmed inte sagt att journalistiken ska vara åsiktsfri. Det vore inte särskilt konstruktivt, snarare kontraproduktivt, och skulle förfela syftet med massmedier. Men just därför är objektiviteten också central – det är en annan sida av journalistikens mynt.

Objektivitetskravet är särskilt viktigt inom radio och TV. Där är utgivningen inte så omfattande och mångsidig som inom tryckta och elektroniska medier. I denna rapport tittar jag närmare på just radion. Hur är det egentligen ställt med opartiskheten och sakligheten i den politiska rapporteringen från den institution som ska agera svensk public service-radio?

.....
¹ JMGdata.

För att finna ett svar på dessa frågor har jag granskat hur fyra P1-program – Gender, Obs, Pengar och P1 Konsument – under hösten 2004 förhöll sig till kraven på opartiskhet, saklighet och åsiktsmångfald. Den frågeställning som rapporten syftar till att besvara kan därför formuleras:

Uppfyller den politiska rapporteringen i P1 de krav på opartiskhet och saklighet som följer av public service-uppdraget?

Inledningsvis redogör jag kort för den forskning om journalistisk objektivitet som på senare år har genomförts i Sverige. Därefter går jag igenom de regler om opartiskhet och saklighet som SR har att följa. Utifrån dessa regler har jag arbetat fram en metod som jag redogör för. På detta följer själva granskningen. De fyra programmen redovisas var för sig, innan jag knyter ihop säcken i slutsatsavsnittet.

Forskning om journalistisk objektivitet

Diskussionen om journalistikårens politiska preferenser och dessas återverkningar på objektiviteten är ingalunda ny. I en färsk SNS-rapport visar JMG-forskaren Jenny Klockare hur definitionen av journalistisk objektivitet har varierat i de senaste decenniernas vetenskapliga diskussion.²

I mitten av 1970-talet lanserade statsvetaren Jörgen Westerståhl en schematisk skiss över objektivitetsbegreppet. Han menade att *objektivitet* är ett paraplybegrepp för *opartiskhet* och *saklighet*. Dessa två principer består vardera av två huvudkrav på nyheter: *sanning och relevans* respektive *balans/icke-partiskhet och neutral presentation*. Westerståhl kommenterade själv bångstyrigheten i dessa principer. Det allt överordnade sanningskravet är visserligen lättdefinierat men samtidigt svårsmått. Relevanskravet är förenat med svåra överväganden. Balanskravet är svårt att uppnå – den ena parten kan exempelvis ha en bättre presentation. Westerståhl har därför formulerat minimikravet att nyhetsförmedlaren ska vara icke-partisk – inte låta olikheter i behandling bero på den egna inställningen till parterna. I en konflikt mellan två parter ska journalisten så långt möjligt behandla parterna lika. Kravet på neutral presentation innebär en varsamhet med ord och uttrycksätt så att journalisten inte kan anses identifiera sig med eller ta avstånd från en berörd part. Man ska alltså undvika positivt eller negativt värdeladdade ord.

När Westerståhl presenterade sin modell mötte han kritik från både forskarkolleger och journalister. Karl Erik Rosengren menade att Westerståhl borde jämföra den av massmedierna förmedlade bilden med verkligheten. Lars Furhoff, dåvarande rektor för journalisthögskolan i Stockholm, menade att Westerståhls modell riskerade att skapa konformitet inom journalistiken. I liknande banor resonerade den finska massmedieforskaren Pertti Hemánus, som menade att modellen snarare än objektivitet mäter olika massmediers enhetlighet i nyhetsförmedlingen. Från marxistiskt håll hördes kritik som menade att modellen endast fungerar om man utgår från att människan har gemensamma referens- och tolkningsramar i synen på verkligheten. Göran Hermerén gjorde ett försök att precisera Westerståhls principer. Han utgår från fyra brister (sannings-, relevans-, neutralitets- och balansbrist) som kan förekomma i rapporteringen, och som inte får ge en missvisande bild eller favorisera någon inblandad på annans bekostnad. Klockare menar att debatten kring Westerståhls modell illustrerar tre synsätt som under det tidiga 1970-talet gällde för god journalistik: ett traditionellt konsensusperspektiv, en liberal mångfaldsprincip och ett marxistiskt ideal som förordade en alternativ sanning.

.....
² Avsnittet om forskning kring journalistisk objektivitet bygger på Klockare, 2004.

Torsten Thurén, docent vid journalisthögskolan i Stockholm, presenterade 1988 sin så kallade *klassiska princip* för massmediernas funktion. Denna princip sammanfattas i nyckelorden *saklighet*, *allsidighet* och *neutralitet*. De båda senare begreppen ligger nära opartiskhet. Allsidighet innebär att massmedierna inte bara ska ge en sakligt korrekt utan även fullständig bild av verkligheten. De ska ge en allsidig bild av världen som helhet. Granskning och kritik ska inte ta hänsyn till vem som drabbas. Olika tolkningar, åsikter och argument ska redovisas, och då rättvist och utförligt. Bilden av sakhållandena ska helt enkelt vara fullständig. Neutralitet i presentationen beror enligt Thurén på vilken sorts text det handlar om. I rena nyhetstexter är kraven starkast, medan de inte är lika höga i exempelvis reportage och porträttintervjuer.

I modernare forskning märks de sju grundkrav för att nå så sanningslika bilder av verkligheten som möjligt, som 2003 presenterades av Lars Nord, Adam Shehata och Jesper Strömbeck. Journalistiken bör: (1) tillämpa principen om två av varandra oberoende källor; (2) i huvudsak vara beskrivande; (3) om tolkningar förekommer, tydligt skilja mellan å ena sidan fakta och å andra sidan tolkningar och spekulationer; (4) tydligt skilja mellan bekräftade och obekräftade uppgifter; (5) tydligt ange vilka källor som använts; (6) inte dramatisera på ett sätt som suddar ut gränsen mellan fakta och fiktion; (7) inte anspela på allmänna stereotyper och fördomar så att de sprids och förstärks.

Det verkar alltså råda delade uppfattningar om hur man exakt ska definiera objektivitetsbegreppet. Samtidigt verkar dessa forskningsförslag ändå peka i en gemensam riktning. Man kan ana ett mönster som avslöjar vari objektiviteten består. Detta mönster återspeglas i det tämligen omfattande regelverk som har utvecklats kring de här frågorna. Objektivitetskravet har kommit att kodifieras i olika författningar och avtal.

SR:s public service-uppdrag

I Radio- och TV-lagen (1996:844) 3 kap 1 § stadgas följande (mina kursiveringar):

Sändningstillstånd som meddelas av regeringen får förenas med villkor som innebär att sändningsrätten *skall utövas opartiskt och sakligt* samt med beaktande av att en vidsträckt yttrandefrihet och informationsfrihet skall råda i ljudradion och televisionen.

De i lagen omtalade villkoren ställs upp i det sändningstillstånd³ som SR har fått av staten, och i vilket SR:s public service-uppdrag preciseras. Här fastslås bland annat följande (mina kursiveringar):

7 § Sändningsrätten *skall utövas opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrandefrihet och informationsfrihet skall råda* i ljudradion.

SR skall före sändning av program så noggrant som omständigheterna medger kontrollera sakuppgifter i programmet. *Ämnesval och framställning skall ta sikte på vad som är väsentligt.*

10 § SR skall erbjuda ett mångsidigt programutbud som kännetecknas av hög kvalitet i alla programgenrer.

Programmen skall utformas så att de genom tillgänglighet och mångsidighet tillgodoser skiftande förutsättningar och intressen hos landets befolkning. Programutbudet skall spegla hela landet och som helhet präglas av folkbildningsambitioner. SR skall beakta programverksamhetens betydelse för den fria åsiktsbildningen och *utrymme skall ges åt en mångfald av åsikter och meningsriktningar*. SR skall i skälig omfattning tillgodose olika intressen i fråga om bl a religion, kultur och vetenskap.

12 § Nyhetsverksamheten inom SR skall *bedrivas så att en mångfald i nyhetsurval, analyser och kommentarer kommer till uttryck* i olika program.

SR skall meddela nyheter, stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden och därvid *ge den allsidiga information som medborgarna behöver för att vara orienterade och ta ställning i samhälls- och kulturfrågor.*

/.../

Nyhetsförmedling och samhällsbevakning skall utgå från olika perspektiv, så att händelser speglas utifrån olika geografiska, sociala och andra utgångspunkter.

.....
³ Regeringen.

Pressens Samarbetsnämnd – som är en sammanslutning mellan Publicistklubben, Svenska Journalistförbundet och Tidningsutgivarna – har fastslagit *Spelregler för press, radio och TV*.⁴ Några av dessa regler är relevanta i detta fall (mina kursiveringar):

1. Massmediernas roll i samhället och allmänhetens förtroende för dessa medier *kräver korrekt och allsidig nyhetsförmedling*.
2. Var kritisk mot nyhetskällorna. Kontrollera sakuppgifter så noggrant som omständigheterna medger, även om de tidigare har publicerats. *Ge läsaren/mottagaren möjlighet att skilja mellan faktaredovisning och kommentarer*.

Även Granskningsnämnden för radio och TV förhåller sig till denna problematik. Enligt praxis delar nämnden upp kravet på opartiskhet i tre aspekter⁵: För det första, om en klart utpekad part utsätts för kritik ska denne få bemöta kritiken. För det andra, ett ämne eller en händelse får inte behandlas på ett ensidigt sätt. För det tredje, en representant för programföretaget får inte ta ställning i en kontroversiell fråga.

En annan aktör som är relevant i sammanhanget är pressombudsmannen Olle Stenholm. Han definierar journalistisk opartiskhet med följande ord (min kursivering):

*Att man försöker ge en så allsidig bild som möjligt av de frågor man behandlar, att människor som kritiserats får svara på kritiken och att alla som intervjuas eller på annat sätt medverkar har rätt att bli refererade med sina bästa argument.*⁶

.....
⁴ Svenska Journalistförbundet.

⁵ Granskningsnämnden.

⁶ Klockare, 2004, sid 30.

Metod

Denna studie bygger på innehållsanalyser av stickprov från P1-programmen Gender, Obs, Pengar respektive P1 Konsument.

Programmen är valda utifrån två kriterier. För det första är dessa program ett typiskt urval av de samhällsrelaterade program som förekommer i P1. Även om kultur-, livsåskådning-, hobby-, nöjes- och vetenskapsprogram på sitt sätt relaterar till samhället, så kan dessa program inte i första hand betecknas som samhällsprogram. Visserligen finns det också i sådana program anledning att förmoda att det omgivande samhället gör avtryck. Där kan kravet på objektivitet dock inte anses lika avgörande som när det gäller de P1-program som har tydligt fokus just på olika former av samhällsrapportering. Dessa program har ett antal olika former som ganska väl täcks in av de fyra valda programmen.⁷

För det andra har alla de valda programmen ett format som är arbetsmässigt hanterligt. Det hade givetvis varit positivt om nyhetssändningar, exempelvis Ekot eller Studio Ett, varit med i urvalet, men det hade å andra sidan varit förenat med allvarliga metodologiska problem. Nyhetsprogrammets urval av nyheter och kommentatorer måste i högre grad än magasinprogrammen spegla det omedelbart relevanta. Nyhetsredaktionerna arbetar dessutom under en helt annan tidspress än övriga redaktioner. Eftersom vi som lyssnare förväntar oss att nyhetsprogrammen snabbt ska rapportera om aktuella händelser, måste vi ha överseende med att det inte går att vid alla tidpunkter och under alla omständigheter få med alla relevanta perspektiv. Att skaffa sig en bild av nyhetsrapporteringens förhållande till objektivitet kräver därför en betydligt bredare ansats än vad som krävs för att skaffa sig en sådan bild av andra program.

Sammantaget utgör de fyra programmen ett brett urval som, om inte annat, återspeglar ett klimat som är bredare än att bara handla om de fyra programmen i sig.

Generellt kan sägas att även de program som jag har studerat, och som alltså är samhällsrelaterade, ägnar mycket utrymme åt ämnen som saknar politisk laddning. Detta kan förklaras av att samhället är så mycket mer än bara politik, men också av att den kulturella och åsiktsmässiga homogeniteten är relativt hög i Sverige.

Jag har följt programmen under fem veckor. För att undvika skevheter i form av medarbetares frånvaro, reportageserier, större nyhetshändelser och liknande, har jag spridit ut

.....
⁷ P1:s samhällsprogram är enligt Sveriges Radio, "Sveriges Radio P1", följande: Barnen, Brytpunkten, Centralen, Dokumentären, Ekot, Föräldrarna, Godmorgon världen!, Gender, I huvudet på, Kaliber, Konflikt, Kropp & själ, Obs, P1 granskar, P1 morgon, P1 konsument, Pengar, Skolan, Sommar, Studio Ett, Tendens, Vår grundade mening samt Väder från SMHI.

granskningen tidsmässigt. Med ett intervall på fyra veckor har jag granskat veckorna 32, 36, 40, 44 och 48 år 2004. Den första veckan för granskning av Obs är dock vecka 33, eftersom programmet hade säsongspremiär först då. På grund av ett tekniskt fel finns inte Pengars sändning från vecka 44 att tillgå i SR:s programarkiv, varför i stället sändningen från vecka 45 har granskats.

Med detta urval får vi följande undersökningsmängd:

- Gender: 1 x 30 min/vecka = 2,5 timmar
- Obs: 5 x 15 min/vecka = 6,25 timmar
- Pengar: 1 x 57 min/vecka = 4,75 timmar
- P1 Konsument: 1 x 57 min/vecka = 4,75 timmar

Inte minst den SNS-rapport som refererades ovan, visar svårigheterna med att definiera begreppen kring journalistisk objektivitet. Författaren visar där att definitionen av journalistisk objektivitet har varierat i de senaste decenniernas vetenskapliga diskussion.⁸ Att begreppet är omtvistat gör det inte enklare att mäta. För att hitta en relevant mätmetod har jag därför valt att gå efter den objektivitet som SR är förpliktad att uppfylla. Jag har ur ovan redovisade regelverk uttolkat ett antal konkreta principer för den journalistiska verksamheten. Principerna är formulerade som frågor, vilka jag har ställt för att bedöma hur väl programmen uppfyller kraven på opartiskhet och saklighet. Dessa principer är alltså ramen för innehållsanalysen. Så här lyder frågorna:

- Är ämnesval och nyhetsprioriteringar befriade från tydlig politisering och ideologisering, när sådan inte kan anses motiverad? (🗳️)
- Är inslagens framställningar och tonlägen, så som dessa kommer till uttryck från programledare och reportrar, neutrala och befriade från ideologiska markeringar? (🎵)
- Ges flera olika åsiktsperspektiv utrymme vid val av intervjuobjekt? (📝)
- Ges flera olika åsiktsperspektiv utrymme vid val av externa krönikörer, kommentatorer och liknande som har karaktären av medarbetare snarare än medverkande i programmet? (👥)
- Får klart utpekade parter som kritiseras i programmet bemöta denna kritik? (💬)
- Undviker programledare, reportrar och andra i programmet som är knutna till SR att ta ställning i kontroversiella frågor? (😬)

I syfte att göra rapporten mer lättöverskådlig har dessa principer tilldelats varsin bildsymbol som genomgående används i rapporten. Symbolerna anges inom parenteser ovan.

Principerna är normalläget som alltid måste följas. Samtidigt är granskningen kvalitativ. Jag har lyft fram de exempel på övertramp som jag finner mest flagranta. Detta säger

.....
⁸ Klockare, 2004.

bara att redaktionen inte alltid lever upp till principerna. Det säger ingenting om hur ofta redaktionen lever upp eller inte lever upp till dem. Samtidigt är det ju tillräckligt allvarligt att redaktionerna över huvud taget bryter mot principerna, även om det bara sker vid ett fåtal tillfällen. Denna "absolutistiska" inställning verkar också delas av SR. Detta klar- gjorde nämligen programdirektör Kerstin Brunnberg efter SR-journalisten Cecilia Uddéns uppmärksammade uttalanden om bevakningen av det amerikanska presidentvalet 2004. Brunnberg sa bland annat:

Självklart gäller programreglerna om opartiskhet och saklighet för all rapportering i Sveriges Radio och därmed också för bevakningen av valet i USA. Programreglerna gäller fullt ut och för alla inom Sveriges Radio.⁹

Såväl denna interna SR-policy som sändningstillståndet och de övriga regleringarna ger helt enkelt en tydlig indikation på en nolltoleransprincip. Objektiviteten ska beaktas i alla lägen, punkt slut. Samtidigt kan alla människor och organisationer begå misstag. Denna mänskliga faktor kan man aldrig reglera bort eller helgardera sig mot. Det relevanta är därför snarare att fråga sig om det är samma avsteg som repeteras eller om avstegen är av olika typer. I de sammanställningar jag har gjort, där jag ställer varje princip mot varje program, innebär en bedömning om principbrott alltså inte att redaktionen bryter mot princi- pen i en majoritet av fallen. Inte heller innebär det att man bara vid något enstaka tillfälle har frångått principen. Sammanställningen pekar snarast på om det finns ett mönster att programmet då och då frångår vissa principer.

För att illustrera dessa mönster har de kvalitativa bedömningarna kvantifierats. Detta enligt följande modell: För varje program har jag valt ut alla inslag som är relevanta för bedöm- ningen av varje journalistisk princip. Därefter har jag delat upp dessa valda inslag efter om de upprätthåller eller inte upprätthåller principen. Antalet inslag som inte upprätthåller principen har satts i relation till det totala antalet relevanta inslag. På så sätt har skapats ett kvotvärde, som gör resultaten någorlunda jämförbara och mätbara.

Vad gäller principen om flera åsiktsperspektiv vid intervjuval, har jag inte tolkat det som ett principbrott att endast en person intervjuats när ämnet varit helt okontroversiellt.

När det gäller principen om utrymme för olika åsiktsperspektiv vid val av externa kröni- körer, kommentatorer och liknande har jag dock inte kunnat ta fram några kvotvärden. Krönikor bygger på att en person, gärna med kraft, uttrycker en åsikt. De utgör ett eget inslag och kan per definition rymma endast ett åsiktsperspektiv. Kommentatorernas roll är oftast att de får sammanfatta och analysera ett inslag. Med hänsyn till programtid och tydlighet ligger det i sakens natur att antalet kommentatorer begränsas till en per inslag. För att bedöma hur programmen tillgodoser olika åsiktsperspektiv, måste man därför lyfta blicken från det enskilda inslaget till den långsiktiga tendensen. Hur väl lyckas redaktionen långsiktigt skapa en jämvikt mellan de åsikter som uttrycks i krönikor och kommentarer?

.....
⁹ Sveriges Radio, "Pressinformation 2004".

I fallet Obs går programidén ut på att ett perspektiv uttrycks av en person per inslag. Även här har jag fått se längre än till enskilda inslag. Obs uppfyllande av objektivitetskraven består inte i att bara släppa fram neutrala inslag, utan i att planera programinnehållet så att det över tiden skapas en pluralitet i åsiktsperspektiv. För detta program har det därför inte varit möjligt att ta fram några kvantifieringar. Det enda undantaget är när det gäller hur programföreträdare undviker att ta ställning i kontroversiella frågor. Eftersom programledarna i påannonseringar har ett krav att vara opartiska, kan man kvantifiera hur väl de lyckas uppnå detta krav.

När det gäller kvotvärdena ska dessutom göras två påpekanden. För det första att de bygger på en kvalitativ bedömning. I appendix redovisas vilka inslag som har ansetts relevanta för varje princip och hur dessa inslag har bedömts förhålla sig till dem. Alla skulle kanske inte ha gjort samma bedömningar i varje enskilt fall, men så är det ju med kvalitativa studier. Kvottalen ska därför ses som ungefärliga antydningar snarare än definitiva mått på hur programmen förhåller sig till principerna. Kvoterna och deras underlag redovisas inte främst för att understryka resultaten, utan snarare för att göra rapportens underliggande analys tillgänglig. För det andra är det därför viktigt att notera att det ibland låga antalet relevanta inslag och övertramp mot principerna egentligen inte säger något om själva resultatet. Som vi har konstaterat ovan så tillämpar SR en nolltoleransprincip när det gäller objektivitetskravet. I praktiken är det därför tillräckligt allvarligt om redaktionen har brutit mot principen i endast ett av två relevanta inslag. Men granskningen försöker, som sagt, peka på mönster, varför små underlag givetvis inte är helt oproblematiske.

Jag har självklart också tagit hänsyn till andra krav som ställs på SR, exempelvis Radio- och TV-lagens stadgande om att hävda de demokratiska rättigheterna och människors lika värde. Även journalistiskt kan det ibland vara svårt att foga in mer än en åsikt – exempelvis då inslaget bygger på en intervju av just en viss person och denna har starkt uttalade åsikter. Om det bara finns utrymme för en åsikt, blir det desto viktigare att intervjuare och programledare försöker nyansera och problematisera diskussionen. Min utgångspunkt är inte att SR ska producera en åsiktsfri radio. Åsiktsförmedling är tvärtom en viktig del av SR:s uppdrag. Min utgångspunkt är att SR – såsom det stadgas i regelverket – ska ge utrymme för många åsikter. Åsikter ska det vara, men flera snarare än en.

Kravens praktiska relevans och konsekvenser varierar givetvis också beroende på vilket program som studeras. Obs bygger ju just på att mestadels externa debattörer ger uttryck för en åsikt i ett inlägg. Som jag har påpekat är kravet på flera åsiktsperspektiv i varje inslag i detta fall varken relevant eller möjligt att uppfylla. För ett sådant program är det i stället viktigt att ge utrymme åt debattörer med många olika bakgrunder och åsiktsbaser. För P1 Konsument och Gender, som bygger på något slags dualistisk verklighetsbeskrivning (konsumenter/kommersiella aktörer, kvinnor/män), är det viktigt att lyssnarna får höra mer än en version, medan Pengar med sitt stora inslag av nyhetsrapportering måste vara noga med hur man väljer ämnen. De specifika avvägningarna diskuterar jag utförligare i anslutning till varje program.

Sammanfattningsvis har jag alltså genomfört en kvalitativ innehållsanalys av programmen Obs, Gender, P1 Konsument och Pengar. Jag har granskat hur de lever upp till ett antal journalistiska principer som följer av olika rättsliga regler på området. Det finns minst en väntad invändning mot en sådan metod. Min tolkning av hur radioprogrammen genomför sin samhällsrapportering kan färgas av min personliga syn på samhälle och politik. Det är självfallet en risk. Läsaren får avgöra om jag har lyckats gå runt den eller ej.

Gender

Gender definierar sitt uppdrag enligt följande:

I ett och samma program kommer redaktionen att spegla och granska jämställdheten i samhället. Vi bjuder in till diskussion om maktens förhållande till kön i Sverige och utomlands. Vi tar upp feministisk forskning och feministisk debatt. Vi berättar om mäns och kvinnors tillvaro utifrån de förväntade könsrollerna.¹⁰

Den uppgiften finns det nog ingen anledning att påstå att Gender misslyckas med. Tyvärr går detta dock ut över de krav på objektivitet som man kan ställa på programmet. Programföreträdarna lyckas visserligen undvika några av de uppenbara fällorna – ämnesvalet följer exempelvis vad man kan förvänta sig av ett program om jämställdhet, och programledarna överlåter åt reportage och inslag att tillföra värderingar. Men faktum kvarstår; Genders uppdrag att täcka jämställdhetsdebatten tolkas av redaktionen på ett sådant sätt att den feministiska ansatsen tycks uppfattas som helt självklar. Detta går igen framför allt i inslagens tonfall och val av intervjuobjekt, som inte sällan helt styrs av det perspektiv som ser feminismen som den främsta lösningen på jämställdhetsproblemen. Fokus blir ibland väl uppenbart även från reportrarna.

Även om ett program fokuserar på jämställdhetsfrågor, kan man fundera över om det inte är att ideologisera och ta ställning i en kontroversiell fråga, när feminismen mer eller mindre uttryckligt skrivs in till och med i programbeskrivningen. Det är dock irrelevant här, eftersom vi studerar programmets praktiska utfall snarare än deras teoretiska grund. Det intressanta är i stället att fråga sig om fler perspektiv än bara ett ges utrymme i programmen. Programmakarna har själva skrivit att programmet ”bjuder in till diskussion”. Feminismen är inte någon oomtvistad lösning på alla jämställdhetsproblem, och även inom feminism finns vitt skilda åsikter om vilka problemen är och hur de bör lösas. Men även om debattörer som inte alls delar verklighetsbeskrivningen om orättvisor mellan könen också bör ges utrymme, så bygger ett jämställdhetsprogram naturligt på föreställningen att jämställdheten är ett väsentligt samhällsproblem. När man bedömer mångfalden i Genders inslag, måste man därför lägga större vikt vid att många olika synsätt på jämställdhetsfrågor släpps fram snarare än att existensen av jämställdhetsproblem både bekräftas och avfärdas. Men de många synsätten saknas ofta när det borde vara relevant.

Granskningen av hur Gender lever upp till de uppställda principerna sammanfattas och kvantifieras i tabell 1.

¹⁰ Sveriges Radio, ”Gender”.

GENDER

	Journalistisk princip	Utfall	Kvantifierat
	Är ämnesval och nyhetsprioriteringar befriade från tydlig politisering och ideologisering, när sådan inte kan anses motiverad?	Nej	3 / 13 (23,1 %)
	Är inslagens framställningar och tonlägen, så som dessa kommer till uttryck från programledare och reportrar, neutrala och befriade från ideologiska markeringar?	Nej	4 / 13 (30,8 %)
	Ges flera olika åsiktsperspektiv utrymme vid val av intervjuobjekt?	Nej	7 / 13 (53,8 %)
	Ges flera olika åsiktsperspektiv utrymme vid val av externa krönikörer, kommentatorer och liknande som har karaktären av medarbetare snarare än medverkande i programmet?	–	
	Får klart utpekade parter som kritiserats i programmet bemöta denna kritik?	Ja	0 / 1 (0 %)
	Undviker programledare, reportrar och andra i programmet som är knutna till SR att ta ställning i kontroversiella frågor?	Nej	3 / 13 (23,1 %)

Tabell 1.

Nedan följer några exempel på Genders agerande i förhållande till de journalistiska principerna. De är redovisade under de symbolsystem som genomgående används i rapporten.

 När det gäller ämnesval och nyhetsprioriteringar kan två exempel illustrera Genders stundtals politiserande rapportering.

I ett avsnitt intervjuas sportjournalisten Stephan Mendel-Enk om sin nya bok *Med uppenbar känsla för stil*, där han menar att beteendet hos en beskyddande familjefader bygger på samma logik som fotbollshuliganen och Lindhmördaren – att en man inte får vara någon vekling. Han menar att alla män, så länge vi inte gör motstånd mot det manliga våldet, drar nytta av och deltar i det. Reportern behandlar Mendel-Enks påståenden mer som empiriska fakta än som inlägg i debatten. Det ligger visserligen i Genders uppdrag att ta upp ny litteratur på jämställdhetsområdet, men man kan fråga sig om en bok med en så oerhört kontroversiell tes inte borde ha legat till grund för en diskussion med flera parter snarare än betraktas som en bok som har kartlagt verkligheten.

I ett reportage om manliga preventivmedel frågas varför det inte finns några sådana på marknaden. Detta trots att det nu har forskats fram ett sådant utan allvarligare bieffekter

än kvinnliga preventivmedel. Reportern medger att det medicinskt sett är mer komplicerat att få effektiva preventivmedel för män än för kvinnor, men att det inte är hela förklaringen till att preventivmedel för män saknas. Det hävdas att det finns ett motstånd från läkemedelsindustrin. Eftersom ingen företrädare för läkemedelsindustrin intervjuas, undviks förmodligen den verkliga anledningen till att de inte utvecklar medlet – att företagen inte bedömer det som affärsmässigt lönsamt. I stället försöker redaktionen antyda andra och mer strukturella orsaker. Programledaren påannonserar reportaget genom att förklara att reportern har pratat med ”läkare, politiker och andra män för att förstå vad motståndet egentligen handlar om”. Det som åsyftas är uppgiften från en manlig läkare som har forskat om preventivmedel och som menar att många av de män som har styrt undersökningarna har varit rädda för att hormonerna skulle vara farliga för män. Om en journalist intervjuar en forskare, vars verksamhet trots allt bygger på att använda empiri för att bevisa sina teser, måste det betraktas som anmärkningsvärt att man väljer en forskare som lägger så stor vikt vid en förklaring som är ren spekulation.

Framför allt visar reportaget att medlet inte är färdigt att säljas, eftersom det ännu är oklart vilken beredningsform som är lämplig. Inslaget tes står uppenbarligen på mycket bräcklig grund. Frågan om manliga preventivmedel är visserligen relevant, men med den här vinkeln är det ytterst tveksamt om inslaget är det. Syftet verkar snarast vara att måla upp en konspiration mellan manliga forskare och marknadsaktörer.

 Det förekommer att Gender har en kommenterande nyhetsvinkel. Ett exempel på detta finns i ett inlägg om juristutbildningarna och hur de hanterar jämställdhets- och genusfrågor. Inslaget bygger på en intervju med två kvinnliga juridikstudenter i Lund, som enligt reportern anser att utbildningen inte präglas av jämställdhet. Men om man lyssnar till vad de två intervjuade studenterna faktiskt säger, i alla fall i de delar som lyssnarna får höra, är deras kritik mer generellt riktad mot utbildningens fokus på rättens innehåll snarare än på juridikens roll i samhället.

Nedtonandet av jämställdhetsaspekten är bara ett av inslaget exempel på att utbildningen saknar en diskussion kring juridikens roll i samhället. Professor Madeleine Leijonhufvud sägs hålla med studenterna, och när hon intervjuas nämner hon just könsaspekten som ett sådant maktförhållande som kan vara nyttigt för en praktiserande jurist att vara medveten om. Men även hennes huvudpoäng är snarare att juristutbildningen generellt saknar förankring i det omgivande samhället. Detsamma gäller den enda student vid Stockholms universitet som intervjuas, vars främsta kritik består i att juristutbildningen generellt saknar en diskussion kring etiska principer och det samhälle där juridiken ska användas.

Som ett konkret exempel på jämställdhetsproblemen i Lund nämns att 84 procent av den obligatoriska kurslitteraturen är skriven av män. Denna siffra relateras till andelen kvinnliga studenter. Det är relevant för frågan att ta reda på hur stort urval av den befintliga ämneslitteraturen som är skriven av kvinnor – vilket i sin tur kan peka på ett jämställdhetsproblem.

Reportern intervjuar prefekten vid juristutbildningen i Lund. Han hävdar att genusperspektivet kommer in på de ställen i utbildningen där det är relevant. Reportern menar att detta inte stämmer och hänvisar till en utredning av fakultetsstyrelsen där kritik riktas mot ojämn könsfördelning bland lärare, forskarstuderande, timarvoderade lärare och kurslitteraturförfattare. Där konstateras också att lärarkollektivets genuskunskap måste höjas och genusperspektivet förstärkas på grundutbildningen. Men prefektens och fakultetsstyrelsens påståenden motsäger faktiskt inte varandra, varför det verkar som om reportern här har bestämt sig för en tes som hon till varje pris försöker belägga.

Att så är fallet tydliggörs ytterligare när reportern insinuerar att de juridiska fakulteterna begår lagbrott när de väljer att "negligera genusperspektivet" men ändå examinera sina studenter. Högskoförordningen stadgar nämligen att studenten för att få en jur kandidatexamen måste ha förvärvat kännedom om de samhälls- och familjeförhållanden som påverkar kvinnors och mäns livsbetingelser och att studenten måste ha fått insikt i sådana ämnesområden som kan vara av särskild betydelse för tillämpningen av de juridiska kunskaperna. Åtminstone det sistnämnda kravet skulle, med reporterns argumentation, kunna användas för många fler ämnestillskott än bara genusperspektiv. Det är ju inte heller säkert att dessa krav förbigås bara för att fakulteten inte undervisar med ett uttryckligt genusperspektiv.

Ett annat exempel som tydligt visar på ambitionen att styra lyssnarnas uppfattningar ges i samband med ett uppföljande inslag om debatten kring Stephan Mendel-Enks bok. Debatten illustreras med två citerade mejl från manliga lyssnare. I det ena mejlet menar avsändaren att Mendel-Enk säkert är "en kärring, eller borde ha blivit", i det andra att "Sverige har mycket att lära av medelhavsländerna, att sätta och hålla kärringarna på plats". Dessa två formuleringar kan givetvis vara representativa för alla mejl, men det är knappast troligt att så är fallet. Den bild som tecknas här belägger förmodligen tesen om manligt förtryck, men är det en representativ bild? Det kan onekligen diskuteras vad som är syftet med att redovisa innehållet i endast dessa brev.

Annars används skeva urval, inte mest för att ge dåliga exempel, utan för att få fram intervjuobjekt som stöder vissa teser. Ett exempel är de tre missnöjda studenterna i Lund och Stockholm. Inte nog med att reportern drar större växlar än avsett på vad dessa säger, de får dessutom representera alla juridikstudenter, trots att det är tveksamt om den grupp som tycker att genusinslaget är för litet ens är i majoritet.

När Stephan Mendel-Enk intervjuas om sin bok, där alla män kollektivt påstås nyttja våld mot kvinnor, är några killar på stan de enda som kommer till tals, förutom Mendel-Enk och den manliga reportern. Dessa killar förklarar sin oförståelse inför män som använder våld. Trots att Mendel-Enks tes är mycket kontroversiell får ingen likvärdig auktoritet med andra åsikter komma till tals.

I uppföljningen av intervjun med Stephan Mendel-Enk pratar man med några män som deltar i ett seminarium om boken. De tillfrågas om hur de ser på att en man skriver en sådan bok. Visst är det relevant, men hade det inte varit lika relevant att också intervju

några män som inte besökte seminariet och som därför inte lika troligt delar bokens grundsyn? Journalisten Karolina Ramqvist intervjuas. Även om hon är en välprofilerad feministdebattör och på så sätt relevant, mot bakgrund av det hon säger i intervjun, så kan man fråga sig om hon inte är väldigt färgad i denna fråga. Det är i sig inget problem, men blir det eftersom inga andra intervjuas i reportaget.

I ett reportage om en demonstration mot kvinnovåld i Umeå menar en representant för Amnesty att mycket återstår för kommunen att göra i form av åtgärder mot kvinnovåld. Även om de flesta förmodligen är eniga om att kommunerna har en roll och måste förhålla sig till våldet, så är enigheten förmodligen inte lika stor om att det främsta ansvaret ligger just där. Någon sådan annan åsikt kommer dock inte till uttryck i reportaget.

Gender är bättre på att låta utpekade komma till tals. Men även här förekommer en del övertramp. I reportaget från ett Timbroseminarium om genusforskning och feminism sågar reportern arrangörer, paneldeltagare och publik. Men ingen av dessa får komma till tals i reportaget eller den efterföljande studiodiskussionen. En av paneldeltagarna, Bo Rothstein, har tillfrågats men avböjt att medverka i studion. Detta är givetvis en förmildrande omständighet, men det finns troligen andra debattörer som kunde ha tagit hans plats och utgjort motvikt mot det som Ann-Marie Morhed (föreståndare för Nationella sekretariatet för genusforskning) står för. Inslaget är som synes kopplat till en konferens som arrangerades av uppdragsgivaren till denna rapport. För att inte riskera att ge resultatet bias ingår det därför inte i kvantifieringen av granskningen.

Ett annat exempel är inslaget där det påstås att avsaknaden av ett manligt preventivmedel beror på läkemedelsindustrins motstånd, bland annat grundad på forskares rädsla för att medlen skulle kunna skada män. Det hävdas också att det finns ett fungerande preventivmedel för män, som dock inget läkemedelsföretag vill sälja. Här intervjuas en forskare och en riksdagsledamot som har engagerat sig för manliga preventivmedel, samt två unga män som tillfrågas om sin inställning till sådana. I inslaget sägs ingenting om att andra och av varandra oberoende uppgiftslämnare har intervjuats och/eller bekräftat bilden. Särskilt anmärkningsvärt är att ingen företrädare för läkemedelsindustrin, trots alla dessa påståenden, får komma till tals i inslaget. Nu är inget specifikt läkemedelsföretag utpekade, så inslaget bryter inte mot principen om klart utpekades rätt att få bemöta kritik.

Till Genders försvar ska anföras att det förmodligen kan vara svårt att utanför feministkretsar hitta perspektiv och kommentarer i vissa jämställdhetsfrågor. Ett problem är troligen att så få icke-feminister verkligen har engagerat sig och skaffat kompetens i jämställdhetsfrågor. Vill man ha en initierad kommentar så kanske man måste intervjua genderforskaren eller feministförfattaren. Och då är det svårt att uppnå pluralitet i de åsikter som kommer till tals. Ett positivt exempel på hur man kan hantera denna svårighet uppvisas i ett inlägg om en seglats för feminister från fyra Östersjöländer. Reportern intervjuar då deltagare från de fyra länderna, vilka alla sinsemellan har ganska olika perspektiv och åsikter kring hur man ska uppnå större jämställdhet mellan könen. Trots att det är en träff med bara bekännande feminister uppnås därmed kravet på olika perspektiv i intervjuerna.

Gender verkar vara restriktivt med att ta in externa medarbetare i det journalistiska arbetet. Ett undantag görs när ett Timbroseminarium om genusforskning och feminism ska bevakas. Reporter är Kristina Hultman som inte verkar vara anställd på redaktionen. Hon är före detta chefredaktör för vänstertidskriften *Arena* och presenteras som "feminist och journalist". Vid detta unika tillfälle skickar man alltså en uttalad feminist för att rapportera från ett seminarium som kritiserar feminismen – eller ett "antifeministiskt seminarium" som reportern uttrycker det. Det kan man mycket väl göra, men då är det särskilt viktigt att någon avvikande röst kommer till tals. Så sker dock inte. Reportern raljerar i stället över "farbröderna från näringslivet", "havet av muntert kluckande mörkblå kostymer", "de höga pannorna" och "verbala ryggdunkningarna och den manliga självgodheten". Förutom reportern får ingen – inte ens de personer på seminariet som reportern namnger i kritiken – komma till tals. Som påpekats ovan, ingår detta inslag inte i granskningens kvantifiering.

Företrädarna för programmet undviker oftast att ta ställning i de frågor de behandlar. Så innehåller till exempel intervjun med Anne-Marie Morhed även frågor som problematiserar genusforskningen. Programledaren känns här opartisk, och hon väger delvis upp frånvaron av en motdebattör till Morhed. De flesta andra intervjuer – till exempel den med ungdomsförfattaren Mia Hanström eller den med en företrädare för ungdomsmottagningen – har en sådan objektiv inriktning. Generellt sett är tonen i påannonseringar och reportage mer refererande än argumenterande, vilket är precis som det ska vara. Tyvärr förekommer dock några exempel där programföreträdare tar ställning i kontroversiella frågor. Ett exempel är synen på genusperspektivets roll i samhället. Det är ingen självklar ståndpunkt att detta ska genomsyra all social interaktion. Men i ett par fall där dessa aspekter behandlas, framgår det att journalisterna har detta som utgångspunkt.

Ett exempel är inslaget om juristutbildningarna. Där gör reportern ingen hemlighet av att hon själv tycker att genusperspektiv bör tillämpas på utbildningarna och att detta måste förankras i förpliktande beslut. Att fakultetens företrädare menar att genusperspektivet kommer in där det är relevant – vilket det enligt fakulteten inte alltid är – avfärdas av reportern. Den kritiska tonen blir också utbytt när hon vänder sig till den svenska juristutbildning där det, enligt henne, "ser annorlunda ut" – den vid Umeå universitet. Härifrån är hennes beskrivning betydligt mer positiv. "Där har ett medvetet förändringsarbete resulterat i att juridiska fakulteten är ett föredöme för studenter på andra orter i landet som känner sig missnöjda med sina utbildningar", menar hon. Genusperspektivet finns från första dagen, och kursböckerna både innehåller genusperspektiv och är i stor utsträckning författade av kvinnor. "Det är tydligt att det finns en ambition att skapa ett alternativ till de mer traditionella utbildningarna." När prefekten i Lund hävdar att utbildningen också styrs av vad arbetsmarknaden främst efterfrågar – jurister som kan tolka lagar – så insinuerar reportern att det han egentligen vill säga är att juridikstudenterna i Umeå inte är lika lämpade för arbetslivet som Lunds studenter. Reportern vittnar också om att det börjar hända saker på fakulteterna, där välformulerade "feminister hittar varandra" och att frågan är "om och hur länge de gamla anrika traditionerna orkar stå emot". "Kommer juristutbildningarna att anpassas till den moderna och jämställda värld som deras studenter förmodas verka i?", avslutar reportern och antyder därmed vilken bild som är den mest rationella.

I reportaget från seminariet om genusforskning påpekar reportern, apropå publikens negativa reaktioner när förslaget om mansskatt kom på tal, att det enda feministerna begär är ”att män eventuellt ska betala för att de våldtar och slår oss”. Frånsett att det knappast går att generalisera på detta sätt, så bör mansskatt vara just en sådan kontroversiell fråga som programföreträdare ska undvika att ta ställning till. Liknande tongångar är det från reportern som beskriver Stephan Mendel-Enks bok. Hans påstående, att alla män genom att vara män är en del av mansvåldet, problematiseras inte på något sätt.

Obs

Obs – en klassiker i SR:s utbud – beskriver sitt uppdrag på detta sätt:

I Obs diskuteras de svenska och internationella strömningarna i kultur- och samhällsdebatt. Obs bevakar svenska tidskrifter och utländsk debatlitteratur och varje vecka avslutas med en internationell kultur- och tidskriftskrönika.¹¹

I denna programbeskrivning kan man grovt utläsa två syften med programmet. För det första att upprätthålla en diskussion i kultur- och samhällsfrågor. För det andra att följa och återrapportera om den diskussion som pågår i Sverige och utomlands. För att fullfölja dessa uppgifter kan man ha två förhållningssätt till objektivitet. Man kan beskriva strömningarna genom att förhålla sig neutral till de ofta ganska laddade ståndpunkterna i debatten. Men man kan också beskriva strömningarna genom att ta ställning för en ståndpunkt eller förespråka en specifik beskrivningsmodell eller lösning. I Obs har man valt den senare modellen, genom att bygga programmet kring inlägg från opinionsbildare och andra som saknar fast anknytning till redaktionen. Av detta följer att inslagen tidvis blir väldigt politiserande. I fallet Obs är detta dock fullt rimligt, eller rättare sagt programmets själva syfte. Obs är programmet där ”intelligentians” representanter har möjlighet att presentera sina åsikter utan att bli avbrutna.

Därför vore det både absurt och kontraproduktivt att hävda att Obs bryter mot objektiviteten när deras krönikörer uttrycker en stark politisk åsikt. Man kan, när det gäller Obs, inte värdera ämnesval och tonläge i själva inläggen. Dessa dimensioner blir relevanta snarare när det gäller redaktionens avvägning mellan inlägg med olika ämnen och tonlägen. För Obs är det alltså viktigare att välja ut krönikörer så att en bred flora av åsikter kommer fram, men också att se till så att de som utpekats i olika inlägg får chansen att svara. Däri ligger förpliktelsen gällande objektiviteten. Men också i inramningen av inläggen – sättet programledaren summerar, sammanfattar och presenterar. Tyvärr överväger krönikor med vänsterinriktning bland de politiska inläggen. I vissa debatter är ensidigheten absolut. Och programledarna har en tendens att i anslutning till inläggen lägga in egna och distraherande kommentarer och analyser, något som även förekommer i några av programmets få intervjuer. Programledarnas benägenhet att lägga in egna värderingar i påannonseringarna framgår av kvantifieringen i tabell 2. Kvoten visar antalet inslag där programledarna har uttryckt egna åsikter i påannonseringarna, i relation till det antal inslag där ämnet varit sådant att det funnits risk för att de skulle göra det. Det handlar alltså om att lägga till kommentarer i påannonseringen som uttrycker en åsikt och som egentligen inte är nödvändiga för att återge eller knyta an till inslaget. Att programledarna citerar eller refererar inläggen innebär givetvis inte att de uttrycker egna åsikter.

¹¹ Sveriges Radio, ”Obs”.

OBS

	Journalistisk princip	Utfall	Kvantifierat
	Är ämnesval och nyhetsprioriteringar befriade från tydlig politisering och ideologisering, när sådan inte kan anses motiverad?	–	–
	Är inslagens framställningar och tonlägen, så som dessa kommer till uttryck från programledare och reportrar, neutrala och befriade från ideologiska markeringar?	–	–
	Ges flera olika åsiktsperspektiv utrymme vid val av intervjuobjekt?	–	–
	Ges flera olika åsiktsperspektiv utrymme vid val av externa krönikörer, kommentatorer och liknande som har karaktären av medarbetare snarare än medverkande i programmet?	Nej	–
	Får klart utpekade parter som kritiserats i programmet bemöta denna kritik?	Nej	–
	Undviker programledare, reportrar och andra i programmet som är knutna till SR att ta ställning i kontroversiella frågor?	Nej	6/43 (14,0 %)

Tabell 2.

 Det centrala i bedömningen av Obs måste bli vilken variation som uppvisas i val av medverkande och innehåll. En sådan bedömning kan delas upp i två delar. Den första består i att studera de medverkandes ideologiska och politiska hemvist. Den andra delen består i att studera den ideologiska och politiska inriktningen på deras inlägg. Den senare bedömningen är viktigast av dessa två, för det första därför att den är mer tillförlitlig. De medverkandes ideologiska hemvist är inte alltid känd, och om den tidigare har varit känd så kan denna bild vara föråldrad eller felaktig. För det andra är det mer relevant att se till innehåll snarare än person, just eftersom det är denna som sätter färg på inlägget. Att en ultrakommunist är den enda som får komma till tals i en fråga är egentligen inte särskilt allvarligt så länge hon eller han gör en neutral redovisning. Jag konstaterar därför bara att bland dem som medverkar med politiskt anknutna inlägg är de flesta namnkunniga mer eller mindre uttalat vänster. Björn Kumm, Ola Larsson och Kenneth Hermele är de främsta exemplen.

Ännu tydligare blir vänsterövertikten när man studerar inläggens innehåll. Gott och väl hälften av de politiskt anknutna inläggen argumenterar öppet för en linje som på något sätt måste betecknas som vänsterinriktad. Det betyder inte att den andra hälften argumenterar för en högerlinje, utan snarare att de flesta av de argumenterande inläggen är vänster. De

inlägg som bygger på något som skulle kunna betecknas som en högerlinje är med en generös tolkning inte fler än att de kan räknas på ena handens fingrar. Man kan således konstatera att de många vänsterinläggen – vilka i sig alltså inte är ett problem – inte vägs upp med inlägg av motsatt ideologisk inriktning. Det är denna ojämnavikt som utgör problemet.

I vissa ämnen verkar åsiktshegemonin vara absolut. Två exempel på sådana ämnen är för det första den globala kapitalismen och marknadsekonomin och för det andra USA i allmänhet och dess utrikespolitik i synnerhet. Jag kan faktiskt inte finna några inlägg som under den studerade perioden ”försvarar” USA, Irakkriget eller den globala kapitalismen. Exempelen på motsatsen är däremot många.

Kritikern Lars-Olof Franzén redogör för Dubravka Ugresics åsikt att vi lever i en nyliberal värld där litteraturen förslavas av mediepopulismen och en försäljningsfokuserad ”kapitalistisk diktatur”, som kan jämföras med sovjetkommunismens diktatur. Han avslutar denna redogörelse med att visserligen avfärda hennes bild att en nyskapande och självständig poesi saknas, men också genom att konstatera att han delar Ugresics uppfattning om den kulturella nyliberalismens förtryck. Liknande banor är frilansjournalisten Henrik Nilsson inne på i en anmälan av *Latin America in the cold war*, en bok om Latinamerikas intellektuella historia. Han hävdar att nyliberalismen – ”en mer hemlighetsfull utopi, dold bakom förment objektiva ekonomiska sanningar” – stärktes i 1990-talets Latinamerika. De fria marknadskrafterna och den stora öppenheten har enligt honom skapat en ny form av ofrihet som verkar hämmande på den litterära debatten. Numera begränsas litteraturen av marknadskrafterna i stället för av repressiva stater, något som kommentatorn menar ger boken relevans ”eftersom mycket av det hon beskriver är globala tendenser”. Nilsson uppehåller sig också vid nobelprisförfattaren Octavio Paz, vilken han slår fast att det är ”orättvist” att framställa som ”nyliberal predikant”, eftersom han kanske inte anade ”omfattningen av nyliberalismens konsekvenser för hans kontinent” och att han till slut visade att han förstod ”marknadskrafternas och kommersialismens hot mot individens frihet”.

När Ludvig Rasmusson argumenterar för ett avskaffande av författarnas biblioteksersättning, öppnar Obs-redaktionen för ovanlighetens skull för ett svar direkt. Författarförbundets Boel Unnerstad menar att Rasmussons förslag påminner om de man brukar höra från marknadsliberaler och konstaterar, att den goda konsten sällan har klarat sig på marknaden. Hon hävdar att staten, till skillnad från mecenaterna förr, i dagens system ger bidrag utan att lägga sig i den konstnärliga formen.

Skepsisen mot marknadsekonomin kommer igen också i globaliseringsdebatten. I ett inlägg kritiserar exempelvis samhällsdebattören Bernt Jonsson socialdemokratin för att vara alltför dålig på att knyta till sig den globaliseringskritiska rörelse som han nämner i så positiva ordalag. I ett annat inlägg anmäler frilansjournalisten Per-Axel Janzon boken *Revolutionärernas förräderi – om Afrika efter kalla kriget* av den tidigare ambassadören Erik Cornell, där denne kritiserar den vänster som har hyllat flera afrikanska diktatorer. Janzon erkänner att boken är en faktaspäckad kritik mot den bild som ofta förmedlas i Västerlandet – att Afrikas problem beror på kolonialismen och andra orättvisor snarare än på interna brister

– men därefter följer en accelererande sågning av boken. Janzon frågar sig om det inte är ”missvisande att koppla ihop dessa ofta blodbesudlade despoter med vänsterrevolutionär romantik eller ideologi?” Han undrar om inte kontakterna var intimare med väst- än med östländerna, om inte den radikala retoriken mest var ett läpparnas bifall till radikala stämningar och om inte det statliga företagandet berodde på brist på privat kapital. ”I Cornells värld tycks varje diktator som använt statsmakten för att plundra sitt folk vara en marxist eller vänsterromantiker, men i så fall borde också Ludvig XVI och Gustav II Adolf ha varit revolutionära marxister”, säger Janzon. Samtidigt ger han Cornell rätt i att bristen på demokrati, mänskliga rättigheter och rättstänkande är avgörande för Afrikas deprimerande utveckling. Men, påpekar Janzon, det kapitalistiska väst tog lika lätt på dessa problem som i så fall vänstern gjorde. Janzon passar avslutningsvis på att, till skillnad från Cornell, ta dagens globaliseringsmotståndare i försvar. Janzons resonemang påminner mycket om de många inlägg där USA:s utrikespolitik kommenteras – och vid varje sådant tillfälle också kritiserats.

Frilansjournalisten Moa Matthis berättar om sina erfarenheter från 1980-talets fredsrörelser, där de europeiska rörelserna var sovjetinfiltrerade, tungrodda och kollektivistiska medan de amerikanska var friare och mer flexibla. En sådan vänsterradikalism som betonar individualismen är det verkliga amerikanska arvet, något som högern enligt henne försöker dölja. ”I dag i Sverige är det lustigt nog främst på de borgerliga dagstidningarnas ledarsidor som det marscheras i god europeisk centralistisk och kollektivistisk anda. Där, där man med jämna mellanrum kan läsa om den så kallade antiamerikanismen, bedrivs en verkligt oamerikansk verksamhet som brännmärker avvikelsen och individens rätt att fritt forma sig en åsikt och handla därefter.”

Bernt Jonsson minns även han 1980-talet, när han redovisar den kartläggning av den globala terrorismens ekonomiska system som den italienska ekonomen Loretta Napoleonis har gjort i sin bok *Oheligt krig*. Jonsson menar att det kalla krigets princip ”fiendens fiende är min vän” demoraliserade den internationella politiken – motiven var sällan rena och metoderna alltid smutsiga. Det är kanske en analys som många ställer upp på. Men som enda konkreta exempel nämner Jonsson Afghanistan och då i följande perspektiv: Där gällde det ”att få Sovjetunionen att blöda. En hämnd för förlusten i Vietnam. Det innebar samtidigt att fler afghaner förblödde, eftersom Gorbatsjov och hans militärer redan hade börjat ompröva sitt afghanska engagemang...” Var det verkligen USA:s fel att Sovjetunionen krigade i Afghanistan? Och kan man inte hävda att det faktiskt var Sovjetunionen som med sin invasion stödde en terrororganisation, om än för tillfället vid regeringsmakten.

I en anmälan av en bok om Irakkriget – Tariq Alis *Bush in Babylon – the recolonisation of Iraq* – låter Björn Kumm antyda teorin om oljans avgörande betydelse för kriget. Han menar att Clinton skapade ett prejudikat när han gick in i Kosovo – USA kan invadera av humanitära skäl. Och han fortsätter med att antyda att så inte alls var fallet när USA senast invaderade Irak.

En viss nyansering står Ola Larsmo för i sin anmälan av Greg Palasts reportagebok *Den bästa demokrati som kan köpas för pengar*. I boken hävdas att sammanväxandet av politisk och

ekonomisk makt har nått en sjuklig nivå, och att detta var en orsak till att presidentvalet i Florida 2000 gick som det gjorde. Konspirationsteorierna stör Larsmo. Att se på valkaoset i Florida och uppslutningen bakom Bush låter sig enligt Larsmo inte göras om man undviker att diskutera händelserna den 11 september och att USA då var en nation i chock.

Mindre argumenterande är kulturjournalisten Theresa Benérs rapport från Londons teaterhöst, som i stor utsträckning kretsar kring Irakkriget. Man kan tolka detta inslag på två sätt. Det kan vara ännu ett uttryck för redaktionens kraftiga fokus på Irakkriget – det är otvivelaktigt ett av de vanligaste ämnena i programmet. Men det kan också vara en förklaring till denna fokusering – debatten om Irakkriget upptar en väldigt stor del av dagens kulturproduktion och det är helt naturligt att denna fråga därför dryftas så ofta i Obs. Så kan man delvis också förklara den övervägande USA-kritiken. I den grupp som medverkar i Obs är motståndet mot USA och Irakkriget så dominerande att det blir en naturlig slagsida ditåt. Inte desto mindre ligger det i radions uppdrag att ge utrymme för en mångfald åsikter, och det utan hänsyn till opinionsläget.

Syftet med dessa exempel på åsikter om globalkapitalismen respektive USA, är alltså inte att hävda att de inte borde ha förekommit i programmet. Syftet är i stället att visa på den ensidighet och åsiktshegemoni som i vissa frågor råder bland de inlägg redaktionen väljer att sända. Det finns ju faktiskt intellektuella som försvarar globalisering och kapitalism respektive USA och Irakkriget. Måhända är de inte så många i Obs stall av återkommande medverkande, men då bör det återigen ligga i redaktionens uppdrag att bredda den gruppen, så att även dessa åsikter inlemmas.

Intervjuer förekommer sällan i Obs. När de ändå gör det, verkar den redaktionella idén vara att intervjua endast en person. Därför kan man inte heller värdera utrymme för olika åsiktsperspektiv vid val av intervjuobjekt. En röst kommer till tals, och den enda möjligheten att väga upp dennes åsikter är genom att intervjuaren nyanserar, problematiserar eller polemiserar.

Själva urvalet finns det ingen anledning att invända emot. En litauisk intellektuell intervjuas om sitt lands förhållande till historien och omvärlden. En idéhistoriker intervjuas om en bok som han snart publicerar. En latinamerikansk protestsångare på besök i Sverige intervjuas om sitt förflutna i exil och om tillståndet i dagens Latinamerika. Och en georgisk statsvetare intervjuas om tillståndet i Georgien ett år efter revolutionen där. Samtliga intervjuade rör sig nära eller över gränsen för politiska uttalanden, men inte så att det är mer politiserande än övriga programinslag.

Problemet med intervjuerna är snarare de som ställer frågorna. Detta arbete utförs ibland av externa journalister, men med hänsyn till den redaktionella karaktären av sådana inslag bör även dessa då betraktas som knutna till SR. De ska då inte ta ställning i kontroversiella frågor. Det kan diskuteras om de passerar denna gräns, men med antydningar, övergångar, frågeställningar och uteblivna frågeställningar är de väldigt nära.

När idéhistorikern Ronny Ambjörnsson intervjuas om sin bok om politiska utopier, blir

diskussionen tämligen kritisk mot sådana utopier som fenomen. Då tar intervjuaren upp en bok som tidigare figurerat i ett annat Obsprogram – *An end to evil* – där USA:s nya utrikespolitik förklaras av några tänkare. Den bokens innehåll, menar intervjuaren, ”låter ju som ett religiöst och utopiskt program”. Detta är det enda dokumentet intervjuaren prövar som exempel. Detta är olyckligt eftersom formuleringen leder tankarna i en viss riktning.

I intervjun med den vänsterinriktade uruguayanska protestsångaren kanske det inte kan hjälpas att ämnesval och innehåll blir så vänsterinriktat, men samtidigt hade ju inte intervjuaren medvetet behövt styra diskussionen om Latinamerikas globala roll till att enbart fokusera på USA. Och i diskussionen om det förestående valet i Uruguay hade hon kunnat få in mer än bara reklamen för vänstersidan i detta val. Och när den georgiska statsvetaren intervjuas om tillståndet i Georgien, hävdar intervjuaren att USA har starka intressen i området. Hon antyder också att de NGO:er och massmedier som för ett år sedan var betydelsefulla vid revolutionen, skulle vara styrda från väst.

Detta är inte de enda exemplen på hur programmets – eller, om man så vill SR:s – representanter mer eller mindre tydligt uttrycker sina egna åsikter. Påannonseringen av ett inslag om demokratins problem i en orolig värld inleds exempelvis med att programledaren raljerar kring kraven på säkrare fångelser: ”Om fångarna skjuter sig fria, låt oss skjuta tillbaka på dem från murkrönen. Då upphör säkert rymningsförsöken. Det hävdar en del debattörer...” Till detta görs en utrikespolitisk koppling när programledaren fortsätter resonemanget: ”Kanske en tanke i linje med den utrikespolitiska doktrin som USA än så länge håller fast vid, att om vi slår lika hårt och skjuter lika skarpt som de onda fienderna kanske planerar att göra, då fattar de nog att de ska vara snälla i stället.” Något oklart kopplas detta i sin tur till en annan aktuell diskussion – frågan om vi måste vara beredda att exempelvis tortera för att skydda vår demokrati. ”Nu har ju dilemmat med tortyranklagade soldater börjat plåga till och med vårt grannland – den lilla ockupationsmakten Danmark.” Förutom att resonemanget vilar på en del underförstådda antaganden (eller snarare anklagelser) om bland annat kriget i Irak, så är några av formuleringarna laddade. ”Snälla” ger till exempel ett intryck av en infantiliserad amerikansk utrikespolitik, medan beskrivningen av Danmark som en ”ockupationsmakt” må vara riktig, men kanske inte helt nödvändig.

Efter inslaget bollar programledaren vidare till nästa inslag med följande formulering: ”Ja, om det nu finns dom i dagens USA som tror att man måste gå igenom ett slags skärseld för att komma ut demokratisk och fridsam på andra sidan, så är det ingen ny tankefigur. I litteraturen har helvetet hittills hållits högst.” Återigen en något effektsökande övergång, som dessutom är ganska märklig när man betänker att krönikören i sitt inslag är mer generell i sina formuleringar. Men programledaren förtydligar att det är USA som han menar står för dessa demokratiska problem. Formuleringen ”som de onda fienderna kanske planerar att göra” återkommer från samma programledare när han påannonserar ett annat inslag genom att tala om ”den verkliga och den prognostiserade terrorismens kölvatten”. Här handlar det om att framställa terrorism som ett delvis inbillat hot.

Samma programledare inleder ett annat inslag med följande formulering: ”Luften i USA

behärskas ju av starkt konservativa radiopratare som stöder Bush, och andra röster hindras från att komma fram i media. I dagens Obs sätts det ett frågetecken vid den bilden.” Men programledarens påstående om Bushmotståndarnas dåliga tillgång till medierna är ingen avgjord sanning. Medan det påföljande inlägget nyanserar programledarens kontroversiella utsaga, får programledaren det att verka som om det är hans utsaga som är nyanserad och det påföljande inlägget som är kontroversiellt.

Någon vecka senare håller programledaren denna inledningsmonolog: ”Ännu en dag och ett nytt Obs i det Sverige som tycks gå på kryckor för jämnan numera, med kroniska underskott och geografiska snedbelastningar på väg mot nästa tillfälliga projektanställning. Den politiska opposition som säger sig vilja ändra Sverige har träffats i dagarna hemma på centerledarens gård i Bygdeå i Västerbotten. Vad har de i görningen? ’Vi behöver diskutera lite politiska frågor’, sa centerledaren till TV-reportern. ’Det viktiga är att vi trivs tillsammans’, sa kristdemokraternas ledare. Måhända en temperaturangivelse på visionerna för Sverige...” Syftet med denna monolog är att påannonsera en intervju med Ronny Ambjörnsson och hans bok om utopier. Man kan undra om detta ämne krävde ett politikerkritiskt raljerande.

En annan programledare säger i påannonseringen av ett inlägg om påven Johannes Paulus II att påven ”har ofta sagt kloka saker om tillståndet i världen”. Detta är uttryck för en åsikt. Det är även den påföljande formuleringen då hon, konstaterar att påven nu har gett sig in i feministdebatten ”Frågan är om det var så välbetänt.” Även om den ena av dessa utsagor innehåller ett erkännande och den andra en kritik, så är båda tämligen kontroversiella.

En pikant detalj är att programledaren den 28 oktober påannonserar ett inlägg om kvinnors situation i dagens Indien, genom att som ett ”ljus perspektiv” beskriva det faktum att nationalistiska partiet BJP förlorade regeringsmakten till Kongresspartiet i de nyligen genomförda valen. Bara två dagar efter det att SR-ledningen i samband med ”Uddénaffären” kraftfullt understrukt att kravet på opartiskhet gäller även vid demokratiska val i utlandet, tar alltså programledaren tydlig ställning just i en sådan fråga. Även om man kan diskutera BJP:s politik, är det inte givet att det är ett så extremt parti att det faller under SR:s demokratiska ansvar enligt radio- och TV-lagen att lägga in en för inlägget irrelevant markering mot partiet.

En särställning i programmet har den ständige tidskriftskrönikören Lars Westerberg. Han är inte medlem i redaktionen, men medverkar i stort sett varje vecka med en krönika. Han får därför ses nästan som en fast medarbetare, på vilken det bör ställas krav att inte vara alltför utsvävande när det gäller saklighet och opartiskhet. På det stora hela klarar han detta, men under den studerade perioden förekommer några tveksamheter. I en krönika hävdar han till exempel att all kritik mot Israel i dag uppfattas som antisemitism. Det är en analys som fler än han har gjort, men det är också ett tämligen kontroversiellt påstående som knappast hade kunnat komma från en fast SR-medarbetare. Vid ett annat tillfälle jämför han reklam med ”auktoritära propagandister”, samtidigt som den kontroversielle, men trots allt folkvalde, Silvio Berlusconi framtoning beskrivs som ”en inställsammare och mer underhållande propaganda och desinformation, svårare att genomskåda och behagligare att ta till sig”. Apropå en artikel om utilitarism konstaterar han att det är effektivt

att koppla kritiken av nyliberalismen till skönlitteratur. Han gillar en artikel som behandlar Charles Dickens kritiska hållning till extremliberalism och inhumana former av kapitalism – ”en kapitalism som försvaras med de sedvanliga dogmatiska och ideologiska fraserna”. Det är enligt Westerberg ”inte att skära alla ideologier över en kam, att konstatera att alla ideologier kan förblinda”.

När det gäller policyn att utpekade parter ska få möjlighet att bemöta kritiken, verkar det inte finnas någon sådan strävan, med tanke på hur sällan kritik bemöts i senare inlägg. Det kan givetvis bero på att de utpekade parterna själva inte tar något initiativ till att svara, men det borde också ligga i programmets uppdrag att aktivt arbeta för att de utpekade får och utnyttjar en sådan möjlighet. Ett problem i sammanhanget är förstås att kritiken ofta är luddig och inte specifikt riktad till någon person eller organisation. Kritiken kan också vara riktad exempelvis mot någon utländsk statschef eller tänkare, som av praktiska skäl inte kan eller vill bemöta den.

Pengar

Så här definierar Pengar sitt uppdrag:

Pengar är ett brett program som spänner över både privatekonomi, nationalekonomi och arbetsmarknad med reportage och studiodiskussioner. Lyssnarna får möjlighet att ställa frågor om den egna hushållsekonomin ... Samtal om makroekonomi förs i en nationalekonomisk panel, där välkända röster från Ekonomiska klubben ingår.¹²

Pengars ena komponent är nyheter med koppling till ekonomi, arbetsmarknad och privatjuridik. Denna komponent har också ett påtagligt drag av konsumentupplysning om privatekonomi, juridik och arbetsmarknad. Man anordnar regelbundet telefonväkteri med olika experter inom dessa områden. Den andra komponenten är att fungera som en mer akademisk diskussionsklubb, där olika experter på området analyserar och prognostiserar det nationalekonomiska läget. Denna komponent upptar något mindre programtid än den förra.

Pengar lever upp till kravet på opartiskhet vad gäller nyhetsprioritering och nyhetsvinkel. Även programledarens insats är väl övervägd och fri från egna åsikter. Mer problematiskt är urvalet av intervjuobjekt och externa medverkande. Ibland tillhandahåller intervjuerna bara ett enda perspektiv, och det även i relativt kontroversiella frågor. De aktörer som medverkar i olika paneldiskussioner har en åsiktshomogenitet som knappast representerar alla åsikter i det svenska samhället eller ens ekonomikåren. Därför tenderar en del inslag att väga över åt åsikter som uppfattas som högerinriktade.

Granskningen av hur Pengar lever upp till de uppställda principerna sammanfattas och kvantifieras i tabell 3.

¹² Sveriges Radio, "Pengar".

PENGAR

	Journalistisk princip	Utfall	Kvantifierat
	Är ämnesval och nyhetsprioriteringar befriade från tydlig politisering och ideologisering, när sådan inte kan anses motiverad?	Ja	0 / 49 (0 %)
	Är inslagens framställningar och tonlägen, så som dessa kommer till uttryck från programledare och reportrar, neutrala och befriade från ideologiska markeringar?	Ja	5 / 49 (10,2 %)
	Ges flera olika åsiktsperspektiv utrymme vid val av intervjuobjekt?	Nej	4 / 12 (33,3 %)
	Ges flera olika åsiktsperspektiv utrymme vid val av externa krönikörer, kommentatorer och liknande som har karaktären av medarbetare snarare än medverkande i programmet?	Nej	–
	Får klart utpekade parter som kritiserats i programmet bemöta denna kritik?	Ja	1 / 3 (33,3 %)
	Undviker programledare, reportrar och andra i programmet som är knutna till SR att ta ställning i kontroversiella frågor?	Ja	1 / 22 (4,5 %)

Tabell 3.

 Programmet Pengar är föredömligt fritt från politiserande ämnesval. Reportagen varierar väl över privatekonomi, arbetsmarknad och nationalekonomi, men utan att genom detta ämnesval styra in i en ideologisk fälla. Det skulle kunna finnas risk att arbetsmarknadsinslagen redan genom ämnesvalet går mot vänster medan nationalekonomiinslagen på motsvarande sätt går åt höger, men redaktionen lyckas undvika denna fälla.

 Tonläget i nyhetsreportagen är oftast försiktigt. Ett inslag som beskriver Malmö stads inkubatorverksamhet utgör ett undantag. Reportern verkar inte lika övertygad som den kommunala företrädare han intervjuar om att kommuner ska starta företag. Han undrar om det är god användning av skattepengar att satsa sju miljoner kronor på detta; om kommunala tjänstemän är lämpade att sporra nyföretagande; om företagen inte hade kommit igång ändå och om verksamheten hittills har haft något resultat. Det är ingen öppen kritik av denna politik, men den nagelfars kritiskt. I ett annat reportage berättas om en fackrepresentant som tvingats lämna sin arbetsplats. Reportern verkar ta för givet att den kommunala arbetsgivaren tvingade bort honom, eftersom han blev för obekvämt i det fackliga arbetet. Detta trots att kommunen förnekar att så är fallet. Positivt i detta sammanhang är dock den efterföljande diskussionen mellan fackets och arbetsgivarens centrala företrädare, där de kunde ge sina perspektiv på händelsen.

Henric Borgström är programmets ende krönikör, men också en av dess medarbetare. Det är därför rimligt att se honom som en företrädare för programmet, som ska vara neutralt och befriat från ideologiska markeringar. Eftersom hans krönikor ofta har ett mer vågat tonläge, innebär de på sätt och vis ett brott mot principen. Mer om det nedan.

När det gäller åsiktsvariation vid val av intervjuobjekt, presenteras ibland bara en vinkel. I ett inslag berättas exempelvis att EU-kommissionen väntas föreslå uppmjukningar i stabilitetspaktens regler. Professor Lars Calmfors intervjuas och är odelat positiv till förslaget. Trots att detta inte kan vara en självklar åsikt, intervjuas ingen med motsatt sådan .

På samma sätt är Christer Hillbom, ekonomisk kommentator på Ekot, den enda intervjuade i ett inslag om konflikten med de lettiska byggarbetarna i Vaxholm. Hillbom menar, att frågans laddning beror på att godkännandet av andra kollektivavtal än de svenska kan innebära lönesänkningar eller uteblivna jobb för svenska arbetstagare och entreprenörer. Händelseutvecklingen ska därför sättas i perspektiv till Lissabonprocessen, eftersom de lägre kostnaderna kommer att öka konkurrenskraften samtidigt som tidigare privilegierade grupper hotas. Han menar att det är ”kapitalets sida mot arbetet”. På kort sikt innebär utvecklingen enligt Hillbom minskad köpkraft, mindre lönehöjningar och arbetslöshet, medan den på lång sikt kan medföra en produktionsförändring som ger större välförstånd. Är detta verkligen den enda analysen bland ekonomiska kommentatorer, eller kunde inslaget ha kompletteras med fler perspektiv?

I ett reportage om den hotande strejken bland flyganställda intervjuas en av dem om den försämrade stämningen på arbetsplatsen. Han menar att strejken är nödvändig. Branschorganisationens generalsekreterare anser däremot att strejken är onödig och att facken borde fråga sig om jobben över huvud taget kommer att finnas kvar. Men trots att facket är tydligt utpekad, får ingen facklig företrädare bemöta branschorganisationens påståenden och profetior om framtiden.

När det gäller intervjuurval kan dock framför allt två inslag framhållas som positiva exempel, nämligen ett inslag om så kallad remittance, och ett om fackligt engagemang i Baltikum. Inslaget om ”remittance” – det vill säga bistånd som personer med utländsk bakgrund skickar till sina gamla hemländer – har ett balanserat tonläge genom att det ger plats åt flera olika intervjuobjekt. Samtidigt som företeelsens betydelse lyfts fram, belyses också att den skapar ett tryck på flyktingar och invandrare med en redan ansträngd ekonomi. Det sägs också att företeelsen skapar ett beroende hos mottagarna och att pengarna främst går till konsumtion i stället för nyföretagande. En intervjuad Sida-företrädare pekar på negativa konsekvenser för mottagarländerna i form av försvårad export och mindre tryck på genomförande av nödvändiga reformer. Samtidigt ger en inbetalare det hela en mänsklig dimension. Han berättar att systemet får honom att må bra, eftersom han hjälper människor i ett samhälle som inte har fått någon hjälp av sin regering eller det internationella samfundet. Inslaget om fackligt engagemang i Baltikum uppvisar samma mångfald i åsiktsperspektiv. I inslaget – som också kretsar kring investeringsklimatet för svenska företag i regionen – kompletterar fackföreträdare och företagsrepresentanter i såväl Sverige som Baltikum varandra med sina olika synpunkter.

När det gäller externa aktörer i programmet är det relevant att studera ekonompanelen. Där medverkar några ekonomer i ett samtal under ledning av programledaren. Panelen ambulerar mellan tio ekonomer, de flesta chefekonomer och analytiker vid olika banker och finansiella institutioner. Även om variationen mellan dessa företag är god, är det anmärkningsvärt att företrädare för forskningsvärlden eller politiken aldrig medverkar. Trots god representation från hela finansbranschen blir panelen därmed tämligen homogen. Det märks också på den verklighetsbeskrivning som de medverkande ger uttryck för. Trots att man knappast behöver vara särskilt mycket vänster för att uppfatta dem som kontroversiella, blir dessa åsikter sällan motsagda. I ett program är den tydliga regeringskritiken exempelvis obesvarad. En panelmedlem drar slutsatsen att svensk tillverkningsindustri går bra, men att det inte skapas några nya arbeten. En annan menar att det är en problematisk diskrepans mellan de goda resultaten och en utebliven uppgång i ekonomin. En tredje menar att tillväxtsamtalen mellan regeringen och näringslivet inte har lett till någonting mer än ”retorik och tomma förhoppningar”.

Ett annat exempel på kontroversiella åsikter som får stå oemotsagda är synen på USA och Reaganeran. I en paneldiskussion menar en deltagare att USA inte bara är ledande tillväxtmässigt utan nu också sysselsättningsmässigt. I en annan diskussion menar en deltagare att USA:s ekonomiska roll har ökat under senare år, och att detta främst beror på Reagans ekonomiska politik. Samtidigt är panelen vid ett annat tillfälle enig om att den amerikanska regeringen har präglats av på ett ointresse för budgetunderskottet, något som många kanske skulle hävda är ett relativt litet problem med denna regering. Här bör lyftas fram ett inslag där panelen diskuterar hur Bushs valseger 2004 påverkar ekonomin. Deltagarna pekar på olika ståndpunkter och tänkbara reformer från Bushadministrationen, men utan att lägga några positiva eller negativa värderingar på dem. Denna diskussion visar prov just på sådan saklighet och pedagogik som rimligen måste vara panelens syfte.

Det är sparsamt med krönikörer i Pengar. Henric Borgström är den ende som på programets hemsida presenteras som just krönikör. Han uttrycker i sina krönikor flera åsikter som kan tolkas som försiktigt men ändå högerinriktade. Vid ett tillfälle är han exempelvis kapitalismvänlig när han menar att idérika entreprenörer är bra för konsumenterna. I en krönika om IT-branschen menar han att den är ”något allt mer sällsynt i näringslivet – en bransch som växer i stället för krymper”. Han tycker att detta handlar om ”den golvade som reste sig, medan mycket annat i svensk industri – om den inte är på väg att golvats så åtminstone vacklar – så länge den tillverkar här hemma i Sverige”. I en annan krönika närmast raljerar Borgström över Handelstjänstemannafackets försök till bojkott av Ryanair, som enligt honom inte fick någon effekt alls. Han menar att flygfackets medlemmar har mycket generösa villkor. Han förklarar också att konsumenterna uppskattar lågprisflygbolagen, och antyder därmed att facket har få på sin sida. Dessutom menar han att inte alla anställda på lågprisbolagen känner sig utnyttjade. Slutligen säger han att staten subventionerar lågprisbolagens flygplatsutnyttjande och att de flyganställda har ”fått sina privilegier i en skyddad marknad under efterkrigstidens uppbyggnad av nationella flygbolag”. Borgström menar att facket inte främst värnar de få som jobbar på lågprisbolagen, utan de betydligt bättre avlönade som är anställda på SAS. Det är ett ovanligt tydligt ställningstagande mot facket för att komma från en SR-företrädare.

De experter som är med och svarar på lyssnarfrågor förhåller sig objektiva så gott det går. Det är svårt att före direktsändning veta vilka frågor som kommer att tas upp i programmet. Detta innebär att inslagen förutsätter ett visst mått av improvisation. Även om ämnen för det mesta blir tämligen okontroversiella, så imponerar experterna med sin förmåga att hålla sig värderingsfria.

Vid tre tillfällen kritiserar tydligt utpekade parter i reportage. I det första påstås en kommun ha gjort sig av med en obekväm fackföreträdare. I det andra anklagas ett fackförbund för att ha startat en konflikt som riskerar att fälla flygbranschen. I det tredje menar en facklig företrädare – om än i förbigående och med försiktiga ord – att ett svenskt företag i Baltikum försvårar fackligt engagemang. De kritiserade parterna får försvara sig i det första och det tredje fallet, men i reportaget om flygbranschen får fackförbundet aldrig komma till tals.

Förutom i ovan nämnda krönikor, undviker Pengars representanter att ta ställning i kontroversiella frågor.

P1 Konsument

På detta sätt beskriver P1 Konsument sitt uppdrag:

P1 Konsument vill lyfta fram och tydliggöra allt det som i dag till synes ligger utanför konsumentens kontroll. En levande demokrati förutsätter medvetna konsumenter ... Men för att kunna göra goda val måste varje konsument ha tillgång till oberoende och saklig information. Det har vi inte i dag och här har P1 Konsument en viktig funktion att fylla. Vi vill också granska ”nya” konsumentområden ... I nyhetsinriktade reportage, debatter och intervjuer ska vi belysa olika led i produktions- och konsumtionskedjan samt följa upp konsumentfrågor hos lagstiftare och myndigheter.¹³

P1 Konsuments syfte är alltså tudelat. Dels ska programmet vägleda konsumenterna i deras förhållande till olika producenter, dels ska man bevaka och skildra olika ämnen med koppling till mötet mellan och agerandet från olika köpare och säljare. Sätillvida är P1 Konsument i stor utsträckning ett nyhetsprogram.

Fokus verkar ligga på det senare syftet. P1 Konsument ägnar mycket tid åt att kritisera konsumtionssamhället. Nästan så mycket att det överskuggar den traditionella konsumentjournalistiken som man kan tycka ger konsumentprogrammen existensberättigande. Tyvärr återspeglas denna kritik mot konsumtionssamhället ibland även i nyhetsprioritering och nyhetsvinklar. Eftersom kritiken inte uppvägs av något försvar av konsumtionssamhället, kan P1 Konsument inte helt anses uppfylla kravet att vara fritt från politisering och ideologiska markeringar. Skevheten är något större än de kvantifierade värdena antyder. Eftersom varje lyssnarfråga har räknats som ett eget inslag blir det totala antalet inslag ofta avsevärt högre än antalet ”renodlade” inslag. Det är enbart i dessa renodlade inslag som principbrott förekommer. Om man bara hade tittat på de renodlade inslagen, skulle andelen som bröt mot någon journalistisk princip ha blivit betydligt större. Verkligt anmärkningsvärt är det att P1 Konsument inte verkar ha som huvudprincip att låta utpekade parter som kritiserats bemöta kritik.

Granskningen av hur P1 Konsument lever upp till de uppställda principerna sammanfattas och kvantifieras i tabell 4.

¹³ Sveriges Radio, ”P1 konsument”.

P1 KONSUMENT

	Journalistisk princip	Utfall	Kvantifierat
	Är ämnesval och nyhetsprioriteringar befriade från tydlig politisering och ideologisering, när sådan inte kan anses motiverad?	Nej	5 / 41 (12,2 %)
	Är inslagets framställningar och tonlägen, så som dessa kommer till uttryck från programledare och reportrar, neutrala och befriade från ideologiska markeringar?	Nej	7 / 40 (17,5 %)
	Ges flera olika åsiktsperspektiv utrymme vid val av intervjuobjekt?	Nej	6 / 13 (46,2 %)
	Ges flera olika åsiktsperspektiv utrymme vid val av externa krönikörer, kommentatorer och liknande som har karaktären av medarbetare snarare än medverkande i programmet?	Ja	–
	Får klart utpekade parter som kritiserats i programmet bemöta denna kritik?	Nej	8 / 9 (88,9 %)
	Undviker programledare, reportrar och andra i programmet som är knutna till SR att ta ställning i kontroversiella frågor?	Nej	6 / 20 (30,0 %)

Tabell 4.

Nedan följer några exempel på P1 Konsumenters agerande i förhållande till de journalistiska principerna. De är redovisade under de symbolsystem som genomgående används i rapporten.

 I ett av inslagen meddelas ett avgörande där en viss reklam har fällt. I ett annat inslag testas några sminkprodukters i reklamen påstådda egenskaper. Detta är exempel på några av de informativa och relevanta inslagen i P1 Konsument. Tyvärr innehåller programmet få sådana konsumentupplysande inslag. I någon mån kanske det stora inslaget av lyssnarfrågor väger upp detta underskott. På så sätt tillhandahålls ändå mycket viktig konsumentinformation. Eftersom en konsumentexpert ofta medverkar under nästan hela programtiden, knyts även andra inslag till olika praktiska konsumentfrågor. Det stora inslaget av lyssnarfrågor gör också att programmet får tydlig karaktär av interaktivitet. Att innehållet därmed blir mindre styrbart för redaktionen, är kanske ett pris värt att betala för den journalistiska effekten med denna programform. Även om det delvis går att styra innehållet också i direktsända telefonväkterier, kan man inte anklaga redaktionen för skevheter i ämnesval, när det trots allt är lyssnarna som bestämmer. På sätt och vis står P1

Konsument för en ”lyssnardemokrati” som förmodligen är helt i linje med public service-idealet.

Problemet är dock att de skeva ämnesvalen inte främst sker som ett resultat av lyssnarfrågorna. Viktigare än konsumenttester verkar kritiken mot det kommersiella samhället och marknadsekonomi vara, och detta kommer till uttryck i flera reportage. Tydligast är det i reportagen om de militanta franska reklamotståndarna Antipub samt i kampanjen ”En köpfri dag”. Att skildra dessa rörelser – vars förankring och väsentlighet i och för sig kan diskuteras – är en sak. Det är värre att de skildras som om det är självklart att deras strävan ligger helt och hållet i konsumenternas intresse. I ett avsnitt ägnas stor del av programtiden åt en lyssnarfråga om det är bortkastade pengar att köpa en tomt på månen. Detta övergår i en dialog där det raljeras med marknadsekonomi. Det är ytterligare ett exempel som visar att programmet redan i ämnesprioriteringen tenderar att dra åt ett visst håll.

På ett sätt skulle denna samhällskritik ibland kunna tolkas som en skevhet åt höger. Så exempelvis när programledaren frågar sig varför prisvariationerna är obefintliga trots konkurrens på marknaden, och om inte sådant förhindras av konkurrenslagen. Det skulle ju kunna vara uttryck för konkurrensvänlighet och tron på att en fri marknad har förmåga att hantera sådana problem. Men ett sådant ämnesval kan också uppfattas som en antydning att företagare systematiskt skapar karteller med varandra i syfte att lura konsumenterna och därmed höja vinsterna.

 Ett annat inslag handlar om Fattiga riddare – en förening för människor som har fallit igenom det sociala skyddsnätet och hamnat i en skuldsituation. Föreningens representant påpekar att där tryggheten behövs i dagens samhälle, där finns den inte. Detta ligger nära den från borgerligt håll ofta förekommande kritiken mot välfärdsstatens skapande av nyfattigdom. Dock innehåller representantens oemotsagda ståndpunkt, och framför allt den efterföljande diskussionen mellan programledaren och lundaforskaren Torbjörn Hjort, en kraftig kritik av konsumtionssamhället. Diskussionen visar hur skevt tonläget kan bli. De fattiga känner social press att konsumera, och dras därför in i en ännu djupare fattigdom, heter det. Forskaren menar att dessa problem är marknadsrelaterade, och att välfärdsstaten har små möjligheter att gripa in. Programledaren ifrågasätter inte detta. Inte heller nyanserar han beskrivningen när forskaren, på frågan varför bank- och sällanköpsvarumarknaden inte är inkomstsegmenterad på samma sätt som livsmedelsmarknaden, svarar att det har att göra med ”marknadens logik” och vad man kan tjäna pengar på. En sådan klassisk bild av marknaden som helt omänsklig får i stället ett hummande medhåll från programledaren.

Den intervjuade forskaren, Torbjörn Hjort vid Lunds universitet, har just disputerat med en avhandling om fattiga barnfamiljers förhållande till konsumtion. Hjort kritiserar budgetrådgivningen för att ha bristande verklighetsförankring, eftersom den bygger på att man är inne i arbetsmarknaden och välfärdssystemet. Detta bemöter programledaren med följande: ”Ja, man kan ju inte säga att banker och andra institutioner är anpassade till de fattiga familjernas behov precis i dag.” Senare i programmet uttrycker han förhoppningen att avhandlingen ska skapa uppmärksamhet hos ”inte bara banker och andra institutioner

utan också myndigheterna”. Därmed flyttar han diskret kritiken från det den var riktat mot (välfärdsstatens institutioner) till någonting annat (marknadens institutioner). Bilden som förmedlas blir att det är det ekonomiska systemet (marknadsekonomin), och inte det sociala, (skatte- och bidragssamhället med påföljande utanförskap) som är roten till det onda och måste förändras.

Om skepsisen mot marknadsekonomi bara antyds, så gör redaktionen i alla fall ingen hemlighet av sin generellt negativa inställning till reklam. Att ställningstagandet mot producenterna är så tydligt kan på ett sätt tyckas rimligt. Det är ju ett konsumentprogram – som ska värna konsumenten snarare än producenten. Men även om man avfärdar att det kan råda samstämmighet mellan dessa gruppers intressen när det gäller reklam, så är den ensidiga ståndpunkten problematisk. Den har nämligen så många politiska implikationer.

I de studerade programmen förekommer minst tre tämligen politiskt laddade inslag där konsumtionssamhället ensidigt kritiseras. Ett inslag om den franska rörelsen Antipub, som säger sig vilja befria det offentliga rummet från reklam och öppet saboterar den, ett inslag om ”En köpfri dag” med en lång, efterföljande intervju där två företrädare från den arrangerande organisationen AdBusters frågas ut och ett inslag med en skomakare som har byggt sin verksamhet och livsstil kring återanvändningstanken.

I reportaget om Antipub har reportern träffat en av rörelsens aktivister, som förkunnar att det offentliga rummet tillhör skattebetalarna, inte marknadskrafterna. Förutom aktivisten intervjuas en reklamfientlig tunnelbanepassagerare – som tydligen befinner sig i Paris för att delta i en demonstration mot arbetslöshet – men även tunnelbanebolagets presschef. Den sistnämnde menar att reklamintäkterna möjliggör investeringar i ytterligare kollektivtrafik och att passagerarna uppskattar reklamen. Han försvarar dock beslutet att, efter Antipubs aktioner, stoppa försök med musikalisk reklam i tunnelbanan eftersom det är ”alltför aggressivt att påverka passagerarna” med sådan reklam. En reklamman intervjuas, och han tycker att Antipubs aktioner är intressanta men fega, eftersom de attackerar kapitalismens symptom i stället för orsaker. Samtliga intervjuade är alltså mer eller mindre skeptiska till reklam.

Lika skevt är urvalet i det närliggande inslaget om ”En köpfri dag”. Två konsumtionskritiska företrädare för AdBusters intervjuas till stor del utan problematiserande frågor från reportern. Företrädarnas påståenden, att det är rätt att sabotera reklamplatser, att västvärldens konsumtion sker på bekostnad av övriga världen och att den är grunden till att övriga världen ser ut som den gör, diskuteras men ifrågasätts inte på något sätt av reportern. Hon bemöter dock påståendet att människan på 1940- och 1950-talen nådde ”en materiell nivå som är helt brukbar” och som gav oss ”det vi behöver för att vara effektiva och bra människor”, men då med frågan hur det ska fungera att gå tillbaka till en lägre materiell nivå ”i ett samhälle där det är tillväxten som alla pratar om hela tiden”. Förutom dessa aktivister är fyra kunder på ett varuhus de enda som får komma till tals. Här är urvalet bättre. Kunderna tillfrågas om ”En köpfri dag”, och är både negativt och positivt inställda.

I intervjun med den konsumtionskritiska skomakaren frågar reportern varför livsstilen att

inte konsumera utgör ett undantag. Skomakaren svarar att folk inte tar ansvar och dessutom har för mycket pengar. Dessa påståenden, tillsammans med det att reklamindustrin är fruktansvärd, bemöts inte med någon motsatt åsikt. Däremot ska det sägas att reportern påpekar att samhället skulle få problem och många skulle bli arbetslösa, om alla levde enligt återanvändningstanken.

I slutet av avsnittet om ”En köpfri dag” släpps egentligen den första och enda kritiska rösten fram. En lyssnare ringer in och påpekar att hon bor utan el och vatten, och att hon därför måste handla varje dag. Hon vill kunna handla när hon behöver. Men samtidigt tror hon att många försöker bli lyckliga genom att handla, och hon svarar på programledarens fråga, att hon inte tycker att ”En köpfri dag” är ett jippo.

Den skepsis mot konsumtionssamhället som så ofta framträder i P1 Konsument manifesteras inte minst av programföreträdarna. Till det ensidiga intervjuurvalet och de relativt okritiska frågorna ska läggas programledarens kommentarer före och efter reportagen. Programledaren är helt öppen med sin negativa inställning till konsumtionssamhället och producentsidan, och man kan därför inte påstå att han låter bli att ta ställning i denna kontroversiella fråga.

I påannonseringen av reportaget om Antipub konstaterar programledaren att vi i Sverige inte har något organiserat motstånd mot reklam, även om domstolstvisten om TV4:s reklamavbrott kan vara första tecknet på en sådan utveckling. Detta jämför han med Frankrike, där reklamens motståndare vill ”befria” hela det offentliga rummet från reklam. Samma programledare hävdar i påannonseringen av AdBusters-intervjun att de kommersiella budskapen finns överallt, men att många av oss nog inte har reflekterat över hur världen skulle se ut utan reklam. I anslutning till samma reportage får å andra sidan programmets konsumentexpert frågan om hon har tänkt följa ”En köpfri dag”, och svarar att hon inte tror det. Skomakarintervjun påannonseras genom att programledaren beskriver julen som ”den tid på året då konsumtionssamhället firar nya triumfer” och konstaterar att ”vi är nog många som undrar hur klokt det är att handla alla dessa julklappar”. Senare citerar han också en KTH-docent som i en debattartikel hävdar att ”människor är mindre lyckliga i dag trots att konsumtionen tredubblats på femtio år. Vi kan alltså inte luta oss tillbaka och säga att tillväxt är samma sak som framsteg. Viktigast är hur vi ska använda de välståndsskapande krafterna till att verkligen göra det bättre i framtiden.”

”Värt att tänka på, va?” säger programledaren och berättar hur man på Internet kan hitta mer information om ”En köpfri dag”.

Sitt öppna motstånd mot reklam ger programledaren uttryck för även då han vid ett tillfälle tillkännager ett beslut i Bedömningsnämnden för kost- och hälsoinformation, och konstaterar att nyheten är ”glädjande”. Han får medhåll från konsumentexperten som tycker att den aktuella typen av reklam ”bör tas bort helt enkelt”. Båda är också ense om att reklamen är obehaglig eftersom den vänder sig till barn.

I ovannämnda inslag om försäljning av tomter på månen säger konsumentexperten att ”det här stammar ju förstås från USA”

”Men vi lever ju i en marknadsekonomi, åtminstone i västvärlden, och om många nu sätter igång och säljer tomter på månen så kanske flera företag säljer samma tomt. Hur blir det då?” undrar programledaren, medan konsumentexperten svarar att mannen bakom måntomterna lever gott och har en ”våldigt stor, flott villa i Kalifornien” och tre privata flygplan. Påpekandet att ett annat företag har startat försäljning av stjärnor tycker programledaren är en bra ingång till inslaget om ”En köpfri dag” – eftersom ”marknaden vet inga som helst gränser, och nu börjar vi till och med handla med stjärnor”.

När det gäller personer som inte formellt är knutna till programmet – men ändå får karaktären av medarbetare snarare än medverkande – handlar det främst om konsumentexperterna. Urvalet av dessa verkar inte anmärkningsvärt. Konsumentexperterna tenderar givetvis att ta konsumenterna i försvar, men detta är också deras uppgift. De har en helt annan legitimitet att inta denna position än exempelvis programledaren.

Man kan inte gärna begära att konsumentexperterna ska varvas med andra medverkande bara för sakens skull. Konsumentprogrammets uppgift består ju mycket i att med experthjälp vägleda konsumenter. Det viktiga är snarare att mellan olika program variera medverkande experter, och att dessa experter nyanserar och problematiserar sina kommentarer. Den varierande uppsättningen konsumentexperter som medverkar i P1 Konsument uppfyller dessa krav och är inte låsta vid sina åsikter.

Krönikörer verkar användas mycket sparsamt i P1 Konsument. Under de studerade programmen förekom endast en krönika, och den var harmlös.

Sammantaget får man därför anse att principen om variation i perspektiv är uppfylld när det gäller urvalet av externt medverkande.

P1 Konsument ger sällan kritiserade företag möjlighet att bemöta anklagelserna. I ett inlägg diskuteras skolfotografering, och både reportern och programledaren antyder att skolfotona är dyra. Programledaren och konsumentexperten menar att systemet är krångligt för konsumenterna. Förutom en skolfotograf på uppdrag, får ingen representant för branschen komma till tals. Ett annat exempel är en intervju med en privatperson som har blivit utsatt för stöld men inte fått ersättning via försäkringen. I samband med detta intervjuas även en företrädare för konsumenternas försäkringsbyrå, men ingen företrädare för försäkringsbolaget, trots att bolaget namnges ett flertal gånger. Inte heller i inslagen om smink, om förinställda mobiltelefoner eller skyhöga telefonräkningar får de kritiserade parterna komma till tals. Ytterligare exempel är ett reportage där ett husköpande par anklagar en besiktningsman för att ha missat uppenbara fel i huset. Trots att besiktningsfirman i hovrätten frias från anklagelserna får den inte komma till tals. Å andra sidan låter redaktionen en företrädare för besiktningsmännen som kollektivt beskriva sin syn på besiktningsförfarandet. Det ska också sägas att en flyttfirma som kritiserats i ett inlägg från USA får försvara sig. Detta förtjänar beröm, men det är samtidigt märkligt att den enda kritiserade firman, som får försvara sig är ett utländskt småföretag som svenska konsumenter knappast kommer i kontakt med.

Slutsatser

Det är givetvis ingen dans på rosor att som journalist uppfylla kravet på objektivitet. Icke desto mindre ligger det i Sveriges Radios uppdrag att lyckas med det. Lyssnarna har helt enkelt rätt att förvänta sig att Sveriges Radios medarbetare så långt som det bara är möjligt strävar efter att uppnå detta ideal. I tabell 5 ges en överblick av hur de lyckas – allt enligt denna granskning.

Och detta är en kvalitativ granskning. Som sådan är den givetvis ett tacksamt byte att försöka skjuta i sank. Är underlaget verkligen tillräckligt omfattande för att dra några slutsatser? Varför har han valt dessa program och inte andra? Varför tolkar han det ena inslaget som ett övertramp men inte det andra? Varför ser han övertrampet i det vänsterinriktade inslaget men inte i det högerinriktade? Detta är väl bara några av de frågor som kommer att ställas i syfte att komma bort från granskningens resultat. Låt mig därför bara göra en kort kommentar. För det första har jag valt att studera de fyra programmen utifrån hur väl de återspeglar P1:s utbud. Det finns givetvis flera representativa program att välja mellan, men några fick väljas bort. Exempelvis hade ett mer renodlat politiskt nyhetsmagasin som Konflikt kunnat vara relevant, men det fick väljas bort eftersom en Timbromedarbetare varit i debatt med dess redaktion. För det andra är undersökningen kvalitativ. Alla hade inte gjort samma bedömningar. Det intressanta är därför att fråga sig om de exempel jag lyfter fram skvallrar om ett mönster i programmen och SR i stort. Man kan givetvis hävda att dessa exempel inte gör det – men det verkar onekligen vara att sticka huvudet i sanden. För det tredje så kan underlaget aldrig bli för stort. Men någonstans måste man dra gränsen, och uppenbarligen har detta begränsade urval varit tillräckligt för att hitta några ganska märkliga brister i rapporteringen.

En stor del av det material som dagligen produceras av SR – även genom de program som har granskats i denna rapport – uppfyller objektivitetskravet på ett tillfredsställande sätt. Men perfekt är det inte. Sveriges Radio skulle kunna bli bättre. I denna rapport har jag visat att fyra program på varierande sätt missar att uppfylla viktiga delar av objektivitetskravet. Framför allt Gender och P1 Konsument uppvisar en skevhet i sin rapportering och nyhetsvärdering, medan Obs och Pengars främsta problem ligger i det skeva urvalet av medverkande.

I P1 Konsument framställs exempelvis renodlade kampanjorganisationer mot reklam och kommersialism – varav en militant – som vanliga konsumentorganisationer. Samtidigt som programmet ägnar mycket tid åt kritik mot det kommersiella samhället, hamnar den traditionella konsumentjournalistiken med sådant som tester och avslöjanden i bakgrunden. Och i Gender tycks verklighetsbeskrivningen bygga på den långt ifrån okontroversiella uppfattningen att jämställdhetsfrågor är samma sak som feminism.

Varken Gender, Pengar eller P1 Konsument tillhandahåller alltid en mångfald åsikter när man väljer intervjuobjekt. I Pengar diskuteras det nationalekonomiska läget enbart av en grupp nationalekonomer med likartad plattform och bakgrund. I Gender och P1 Konsument saknas flera åsiktsperspektiv så ofta som i runt hälften av inslagen med intervjuer. Inte heller principen att utpekade parter ska få bemöta kritik verkar självklar. I P1 Konsument fick dessa parter komma till tals i endast ett fall av nio.

Obs uppvisar på samma sätt skevheter i urvalet. Precis som för de andra programmen är det relevanta här egentligen inte vilka människor som medverkar, utan de åsikter de uttrycker. Och Obs uppvisar en tydlig skevhet även när det gäller vilka åsikter som släpps fram. Som en illustration kan sägas att det under den studerade perioden förekom flera inlägg där USA, Irakkriget och den globala kapitalismen kraftfullt kritiserades, men inte ett enda där dessa företeelser på något sätt togs i någorlunda tydligt försvar. Eftersom Obs syfte är att ge utrymme för starka och ofta kontroversiella åsikter är det särskilt problematiskt att mångfalden saknas.

Ytterligare ett problem är programföreträdarnas benägenhet att ta ställning i, eller framför allt i anslutning till, inslagen. I exempelvis Obs och P1 Konsument förekommer några anmärkningsvärda kommentarer från programledarna.

Förekomsten av övertramp är helt enkelt så påtaglig att den inte kan förklaras enbart med journalistiska och praktiska skäl. Många övertramp skulle enkelt kunna undvikas. Det anmärkningsvärda är att bristerna inte främst är sådana som redaktionerna borde ha allra svårast att undvika. Att de egna åsikterna yppas i en bisats i direktsändning är en sak som snarast är mänsklig. Desto märkligare är att de egna åsikterna i Obs, P1 Konsument och till viss del även Gender träder fram i färdigskrivna manus och utan relevans i sammanhanget. Minst lika märkligt är det att Pengar är tillfredsställande objektiva i sin rapportering, men missar att ge utrymme för intervjuobjekt och experter med avvikande åsikter. Sådant kan man ju faktiskt förbereda. På samma sätt kan och ska Obs givetvis inte styra innehållet i de medverkandes inlägg, men det borde inte vara särskilt svårt att arbeta med en uppsättning opinionsbildare som återspeglar opinionens åsiktsflora. Det är svårt att säga vad detta beror på, men det kan konstateras att det inte skulle krävas särskilt omfattande åtgärder för att komma till rätta med dessa problem. Detta är hoppfullt.

Fokus i den här rapporten har legat på att se hur programmen förhåller sig till objektivitetskravet och att konstatera om det finns ett mönster för hur man eventuellt frångår dessa krav. Jag har därför främst studerat *vilka* objektivitetskrav man frångår, inte *hur* man gör det. En relevant aspekt har exempelvis varit *att* det ideologiserats i inslaget, inte att det ideologiserats åt höger eller vänster. Samtidigt har det inte undgått mig i vilka riktningar det tenderar att luta. Medan Pengar tenderar att ha en slagsida åt högeråsikter, har de övriga tre motsvarande slagsida åt vänsteråsikter. Pengars tendens är tydlig främst i den hållning till den ekonomiska politiken som ges utrymme i programmet. Genders tendens tydliggörs i fokus på kollektivistiska lösningar och analyser av jämställdhetsproblemet. P1 Konsuments tendens synliggörs av programmets tydligt antikommersiella fokus. Och Obs avslöjar sig i den överväldigande övervikten av vänsterinriktade inlägg och den lika mas-

siva avsaknaden av högerinriktade sådana, samt i de politiska kommentarer som en del av programmets företrädare då och då flikar in mellan inslagen.

Läget är alltså långt ifrån tillfredsställande, men inte hopplöst.

SAMMANSTÄLLNING

											
	?	%	?	%	?	%	?	?	%	?	%
Gender	N	23,1	N	30,8	N	53,8	–	J	0	N	23,1
Obs	–	–	–	–	–	–	N	N	–	N	14
Pengar	J	0	J	10,2	N	33,3	N	J	33,3	J	4,5
P1 Konsument	N	12,2	N	17,5	N	46,2	J	N	88,9	N	30

Tabell 5.

Källor

JMGdata nr 1/2000, "Journalisternas partisympatier". Göteborg, 2000, se <www.jmg.gu.se/pdf/jmgdata/journalist2000.pdf>, läst november/december 2004.

Klockare, Jenny, *Den omdebatterade opartiskheten : en forskningsöversikt*. Stockholm: SNS Medieforum, november 2004.

Regeringen, Kulturdepartementet, "Sändningstillstånd för Sveriges Radio AB". Stockholm, 2001, se <www.sr.se/omsr/om_public_service/tillstand.pdf>, läst november/december 2004.

Svenska Journalistförbundet, "Spelregler för press, radio och TV". Stockholm, 2005, se <www.sjf.se/portal/page?_pageid=53,38437&_dad=portal&_schema=PORTAL> (flyttad från <www.sjf.se/bazment.aspx?page_id=67>), läst november/december 2004.

Granskningsnämnden, "Sändningsregler". Haninge, 2005, se <www.grn.se/grn_index.asp>, läst november/december 2004.

Sveriges Radio, "Sveriges Radio P1". Stockholm, 2005, se <www.sr.se/p1/>, läst november/december 2004.

Sveriges Radio, "Pressinformation 2004 : bevakning av valet i USA". Stockholm, 2004, se <www.sr.se/omsr/press/press2004/1026d.stm>, läst november/december 2004.

Sveriges Radio, "Gender : om våra könsroller". Stockholm, 2005, se

<www.sr.se/cgi-bin/P1/program/artikel.asp?ProgramID=1301&Artikel=355951>, läst november/december 2004.

Sveriges Radio, "OBS : kultur och idédebatt". Stockholm, 2005, se

<www.sr.se/cgi-bin/P1/program/index.asp?programID=503&nyheter=>>, läst november/december 2004.

Sveriges Radio, "Pengar : om pengar". Stockholm, 2005, se

<www.sr.se/cgi-bin/P1/program/artikel.asp?ProgramID=1279&artikel=349720>, läst november/december 2004.

Sveriges Radio, "P1 konsument : om P1 konsument". Stockholm, 2005, se

<www.sr.se/cgi-bin/p1/program/artikel.asp?ProgramID=794&artikel=195432>, läst november/december 2004.

Appendix: Analyserade programinslag

Nedan anges innehållet i de inslag som ingick i de studerade programmen. Efter varje inslag anges också, enligt det symbolsystem som har använts genomgående i rapporten, de kvantitativa kvoter i vilka inslagen har utgjort underlag. Överkryssad symbol innebär att inslaget har ansetts bryta mot aktuell princip.

GENDER

4 augusti

Vad lär man sig om genus på landets juristutbildningar? En reporter har varit på några juridiska fakulteter i landet och pratat med studenter och fakultetspersonal. ♀ ~~♂~~ ~~♂~~ ~~♂~~ ~~♂~~

1 september

1. Författaren Stephan Mendel-Enk intervjuas. Han har skrivit boken *Med uppenbar känsla för stil*, där han menar att vi inte kommer ifrån att det nästan bara är män som döms för våldsbrott, och att det är först när vi kopplar våldet till det sätt män är uppfostrade på som vi kan göra någonting åt det. ~~♂~~ ~~♂~~ ~~♂~~ ~~♂~~
2. Gender besöker en båt vid tyska Östersjökusten där en grupp unga kvinnor från Sverige, Finland, Litauen och Tyskland har samlats för att kombinera segling med feministiska diskussioner och workshops. Det visar sig att sätten att se på feminism och den feministiska kampen skiljer sig åt i gruppen. ♀ 🎵 📖 😊
3. Intervju med skådespelerskan Lo Kauppi som är aktuell med en pjäs om ätstörningar. ♀ 🎵 📖 😊

29 september

1. På Bok- och biblioteksmässan i Göteborg hittade en reporter boken *Pärllkrokodiler* som tittar närmare på fritidsgårdarnas pojilverksamhet. Bokens författare Mia Hanström berättar om strävan att få in ett jämställdhetsperspektiv i denna verksamhet. ♀ 🎵 ~~♂~~ 😊
2. I Umeå anordnade Amnesty nyligen en demonstration där kvinnor i brudkläder tågade mot våld mot kvinnor av närstående i hemmet. Några deltagare intervjuas. En deltagare som bryter ihop på demonstrationen berättar i en separat intervju om den våldtäkt hon för några år sedan utsattes för. ♀ 🎵 ~~♂~~ 😊
3. Reportaget om Stephan Mendel-Enks bok har fått flera lyssnare att höra av sig till programmet. Många män menar att de inte känner igen sig i Mendel-Enks beskrivning av den onda mannen. En reporter intervjuar journalisten Karolina Ramqvist om hennes reaktioner på boken. Några män på ett seminarium om boken intervjuas också om att en man skriver en sådan bok. ~~♂~~ ~~♂~~ ~~♂~~ ~~♂~~ 😊

27 oktober

1. Varför finns det inget manligt preventivmedel trots att det har forskats på det i tjugo år. Det

finns ett medel som skulle kunna börja säljas, men inget läkemedelsföretag har nappat på det.

2. En reporter har besökt ett Timbro-seminarium med kritik mot genusforskning och feminism. (Ej med i den kvantitativa sammanställningen.)
3. Ann-Marie Morhed, föreståndare för Nationella sekretariatet för genusforskning, gästar studion och bemöter kritiken från bland andra statsvetaren Bo Rothstein mot genusforskningen.
4. Intervju med den filmaktuella Heidi Andersson, fyrfaldig världsmästarinna i armbrytning.

24 november

1. Endast 12 procent av dem som besöker landets ungdomsmottagningar är killar. Detta trots uppmaningar från socialstyrelsen och barnombudsmannen att ungdomsmottagningarna måste bli bättre på att vända sig till killar. En reporter besöker Umeå där det förekommer särskilda mottagningar för killar.
2. Metallarbetaren Maria Hamberg intervjuas om sin nya bok *Några gjorde hålen* – en skönlitterär bok om metallarbeterskor.
3. Med anledning av den aktuella dokumentärfilmfestivalen Tempo, medverkar dokumentärfilmaren Ingrid Blidberg för att berätta om två finska dokumentärfilmare som hon har träffat. Pirjo Honkasalos, en kvinnlig pionjär inom finsk dokumentärfilm, är nu aktuell med en film om unga soldater på väg till Tjetjenien. Visa Koiso-Kantillas har gjort en film om fadersrollen.

OBS

9 augusti

1. Journalisten och författaren Pia Gadd menar att de krav på säkrare och hårdare fängelser som följt på sommarens fängelserymningar, är "bedrövliga" eftersom fängelsestraff är en ineffektiv institution. 😊
2. Kritikern Lars-Olof Franzén har läst den kroatiska författarinnan Dubravka Ugresics essäsamling *Thank you for not reading* – en kraftig kritik mot den "kapitalistiska diktaturens" förhållande till kultur och framför allt litteratur. 😊

10 augusti

1. Historikern Håkan Arvidsson har läst Michael Ignatieffs nyutkomna bok *The lesser evil: political ethics in an age of terror*. Ignatieff tror att demokratierna förlorar sitt värde och sin egenart om de accepterar att slå tillbaka med samma medel som terroristerna använder. Samtidigt anser han, och får medhåll av Arvidsson, att tortyr mot terror och så vidare kan bli oundvikligt även om det likväl är omoraliskt.
2. Litteraturkritikern Britt Dahlström reflekterar över Umberto Ecos *Tankar om litteratur*.

11 augusti

Frilansjournalisten Dodo Parkas besöker Baltikum för att samtala om hur man ser och har sett på Europa i de baltiska staterna. I dagens avsnitt är han i Litauen. Kulturvetaren och författaren Almantas Samalavičius intervjuas. 😊

12 augusti

1. Lars Gårdfeldt, präst i svenska kyrkan, kritiserar påven Johannes Paulus II för ett inlägg i debatten om kvinnans roll. När Vatikanen hävdar att det råder inneboende olikheter mellan könen, är det enligt honom i själva verket för att förhindra homosexualitetens naturalisering. ☒
2. Frilansskribenten och programmeraren Oivvio Polite har läst Bell Hooks *We real cool: black men and masculinity* och beskriver det som en bok om hur svarta män förhållit sig till det vita patriarkatets syn på dem som ”coola” människor och till det vita mansidealet. 😊

13 augusti

1. Skribenten och diplomaten Ulla Gudmundsson menar att Håkan Arvidsson förenklade Michael Ignatieffs världsbild i sin anmälan två dagar tidigare. 😊
2. Författarinnan Azar Mahloujian berättar om de iranska reformkrafternas kris, men också om den debatt som nu pågår i Iran om slöjtvänget. ☒

30 augusti

1. Bernt Jonsson menar att socialdemokratin är alltför dålig på att knyta till sig dagens globaliseringskritiska rörelse. 😊
2. Frilansjournalisten Moa Matthis berättar om sina erfarenheter från 1980-talets fredsrörelser, där de europeiska rörelserna var tungrodda och kollektivistiska medan de amerikanska var friare och flexibla. En sådan vänsterradikalism som betonar individualismen är enligt henne det verkliga amerikanska arvet, något som högern försöker dölja. 😊

31 augusti

1. Statsvetaren och Frankrikekännaren Inga Brandell har läst Julia Kristevas nya deckare *Meurtre à Byzance*, en bok som handlar om det bysantinska riket, men som enligt Brandell innehåller många kopplingar till dagens samhälle. 😊
2. Musikjournalisten Ola Anderstedt berättar om det paradoxalt nog blomstrande kulturlivet i Paris under andra världskrigets tyska ockupation. 😊

1 september

Idéhistorikern Ronny Ambjörnsson intervjuas om politiska utopier med anledning av den bok som han har skrivit om detta och som snart kommer ut. ☒

2 september

1. Frilansjournalisten Per-Axel Janzon har läst Erik Cornell, tidigare svensk ambassadör i Västafrika, och hans bok *Revolutionärernas förräderi – om Afrika efter kalla kriget* där han kritiserar den vänster som har hyllat många afrikanska diktatorer. 😊
2. Den ständige tidskriftskrönikören Lars Westerberg tycker att krisen inom Ordfront är olycklig, eftersom tidskriften har en viktig funktion att fylla i svensk debatt. 😊

3 september

1. Frilansjournalisten Anders E Larsson berättar om författaren Maurice Blanchot och hans roman *Dagens vanvett*.
2. Mika Larsson, Sveriges kulturråd i Warszawa, rapporterar om pressdebatten i Polen efter nobelprispoeten Czeslaw Milosz död. 😊

27 september

1. EU-kommissionen menar att det svenska systemet med biblioteksersättning till författare är diskriminerande mot utländska författare. Författaren Ludvig Rasmusson tycker att kommissionen har rätt, och han tycker att ersättningarna inte borde existera över huvud taget. 😊
2. Boel Unnerstad, ordförande i Författarförbundet, bemöter Rasmusson. Hon tycker att Rasmussons förslag påminner om de man brukar höra från marknadsliberaler. 😊

28 september

1. Björn Kumm har läst *Bush in Babylon – the recolonisation of Iraq* av den engelsk-pakistanske filmaren, poeten och romanförfattaren Tariq Ali, en av grundarna till den brittiska tidskriften *New Left Review*. Han betraktar det pågående Irakkriget som det fjärde eller femte oljekriget. 😊
2. Frilansjournalisten Henrik Nilsson har besökt Finland för att undersöka tillståndet för tvåspråkigheten. 😊

29 september

1. Statsvetaren och mellanösternkännaren Inga Brandell kommenterar en debatt som uppstått i Frankrike efter en rad antisemitiska våldsdåd den senaste tiden. Hon diskuterar hur muslimer och judar i Frankrike förhåller sig till konflikten mellan de båda grupperna i Mellanöstern. 😊
2. Frilansjournalisten Henrik Nilsson fortsätter sin resa i tvåspråkighetens Finland, och belyser de finlandssvenska författarnas problem att förhålla sig till språket. 😊

30 september

1. Författaren och journalisten Ola Larsmo har läst amerikanen Greg Palasts reportagebok *Den bästa demokrati som kan köpas för pengar*, där han hävdar att sammanväxandet av politisk och ekonomisk makt har nått en sjuklig nivå, och att detta var en orsak till att presidentvalet i Florida 2000 fick den utgång som det fick. ☒
2. I sin tidskriftskronika behandlar Lars Westerberg *Ord och Bild*, som nu har fått ny redaktör. Westerberg säger att han har haft svårt för tidskriften, men uppskattar en artikel om bråket kring konstverket "Snövit och sanningens vansinne". 😊

1 oktober

1. Vetenskapsjournalisten Ulla Holmqvist har läst idéhistorikern Karin Johannisson's bok *Tecknen – läkaren och konsten att läsa kroppen*, som handlar om erotiska spänningar i mötet mellan manliga läkare och kvinnliga patienter genom historien. 😊
2. Henrik Jönsson rapporterar från São Paulo, där tillståndet på ungdomsvårdanstalterna har stått i fokus under debatten inför kommunalvalen. 😊

25 oktober

1. Samhällsdebattören Bernt Jonsson har läst den italienska ekonomen Loretta Napoleoni och hennes bok *Oheligt krig*, där hon försöker kartlägga den globala terrorismens ekonomiska system. 😊
2. Författaren Britt Dahlström har läst den sydafrikanska författarinnan Beverly Naidoo's *På andra sidan sanningen*, en roman som hon menar handlar om människans integritet och rätt att tänka fritt. 😊

26 oktober

1. Ekonomen och samhällsdebattören Kenneth Hermele har läst oktobernumret av *Le Monde Diplomatique*, där frivilligorganisationerna kritiserar. Där hävdas det att NGO:er inte är något annat än redskap för den rika värld som finansierar dem, och att de tagit makt från stater. Hermele tycker att det ligger en del i denna kritik, men att vissa NGO:er trots allt behövs. 😊
2. Kulturjournalisten Theresa Benér rapporterar att Londons teaterhöst i mycket kretsar kring kriget i Irak. Framför allt berättar Benér om David Hares pjäs *Stuff Happens*, där spelet om kriget bland de ledande aktörerna skildras. 😊

27 oktober

Lena Brundenius samtalar med den uruguayanska sångaren Daniel Viglietti, som på 1960- och 1970-talen sägs ha varit känd i hela Latinamerika för sina protestsånger. Det är ett samtal om hans tid i exil, om återkomsten till Uruguay, om Latinamerikas förhållande till USA och om det förestående uruguayanska valet. 😊

28 oktober

1. Per J Andersson, författare och redaktör på resemagasinet *Vagabond*, har studerat hur nya äktenskapsvanor nu följer på samhällsförändringar i Indien. ☒
2. I tidskriftskrönikan konstaterar Lars Westerberg att det är mycket om filosofi i tidskrifterna just nu. *Res Publica* har ett av Westerberg uppskattat temanummer om utilitarismen. 😊

29 oktober

1. Pehr Olov Pehrson, ordförande i den svenska sektionen av Läkare Utan Gränser, menar att NGO:ernas utrymme att bedriva humanitärt arbete minskar. 😊
2. Margareta Norlin ger en internationell tidskriftskrönika från Paris, där det stora samtalsämnet har varit inte minst socialistpartiets splittring i frågan om EU-konstitutionen. Ett annat hett ämne är ett nyväckt intresse för det amerikanska presidentvalet. Detta samtidigt som de massmedier som berör historia samlar stor publik. 😊

22 november

1. Frilansskribenten Moa Matthis rapporterar från ett seminarium om orientalisterna Edward Said. 😊
2. Christian Andersson, chef för Europaparlamentets kontor i Stockholm, rapporterar om boken *Fitna – guerre au cœur de l'islam* av den franske vetenskapsmannen Gilles Kepel, där denne menar att de europeiska länderna har förhindrat integration av de muslimska invandrarna, och därför har utlämnat dem till exploatering av fundamentalistiska rörelser. 😊

23 november

Den georgiska statsvetaren Marina Muskhelishvili intervjuas ett år efter revolutionen i Georgien. 😊

24 november

1. Frilansskribenten Henrik Nilsson rapporterar om den amerikanska författaren Jean Francos bok *Latin America in the cold war* där hon beskriver Latinamerikas intellektuella historia. Nilsson menar att de fria marknadskrafterna och den stora öppenheten har skapat en ny form av ofrihet som verkar hämmande på den litterära debatten i Latinamerika. 😊

2. Andrzej Olkiewicz redogör för tankevärlden hos den polske författaren Witold Gombrowicz, som skulle ha fyllt hundra år i år. 😊

25 november

1. Med utgångspunkt i idéhistorikern Svante Nordin's bok *Ingemar Hedenius*, kåserar idéhistorikern Sverker Sörlin om Hedenius gärning. Kommentatorn bejakar Hedenius roll i offentligheten, men påpekar också att dennes betydelse var starkt överdriven i samtiden. 😊
2. I sin tidskriftskrönika har Lars Westerberg läst Försvarets forskningstidskrift *Framsyn* och reflekterar kring en artikel om massmediernas roll när totalitära krafter hotar. 😊

26 november

1. Frilansskribenten Olav Wiström reflekterar utifrån en nyutkommen bok om Kafkas författarskap.
2. Författarinnan Azar Mahloujian berättar hur kritiska tidskrifter i Iran diskrimineras av regimen, bland annat genom att pappersleveranserna stryps. 😊

PENGAR

6 augusti

1. Siffror från Konjunkturinstitutet visar på fortsatt god tillväxt för svensk tillverkningsindustri. Ekonomerna Cecilia Hermansson på Föreningssparbanken och Leif Vindevåg på Stockholmsbörsen diskuterar vad detta säger om svensk ekonomi. De diskuterar även läget i den amerikanska, kinesiska respektive europeiska ekonomin. 🗣️ 🎵 😊
2. Malmö stad bedriver inkubatorsverksamhet – det vill säga verksamhet som går ut på att hjälpa småföretag i uppstartningskedet. Innovationschefen i Malmö intervjuas om det kommunala småföretagsväxthuset. 🗣️ ✂️ 🗂️ 😊
3. Skatteverket i Simrishamn specialgranskar skånska riksdagsledamöter, näringslivsdirektörer och nolltaxerare. En enhetschef på skatteverket i Skåne svarar på frågor från en reporter om kampen mot skattefiffel. 🗣️ 🎵 🗂️ 😊
4. En handläggare på skatteverket i Simrishamn berättar om sin specialgranskning av nolltaxerare i lyxbilar. 🗣️ 🎵 🗂️ 😊
5. Anders Andersson, Pengars privatekonomiska expert, tipsar om hur man kan gå till väga nu när skatteåterbäringen eventuellt kommer. 🗣️ 🎵 😊
6. Lyssnarfråga om vilken strategi man bör ha när man satsar på individuella pensionsfonder. 🗣️ 🎵
7. Lyssnarfråga om kapitalförsäkringar. 🗣️ 🎵
8. Lyssnarfråga om reavinstbeskattning vid husförsäljning. 🗣️ 🎵
9. Lyssnarfråga om bankers bedömning vid långivning. 🗣️ 🎵
10. Lyssnarfråga om fastighetsbeskattning på näringsfastighet. 🗣️ 🎵

3 september

1. EU-kommissionen väntas i dag föreslå uppmjukning av reglerna i stabilitetspakten. Professorn i internationell ekonomi, Lars Calmfors, intervjuas och är försiktigt positiv till regelförändringen. 🗣️ 🎵 ✂️ 😊
2. Ekerö kommun har avskedat två fackligt aktiva lärare och är nu dragna inför arbetsdomstolen. Det konstateras att det på den svenska arbetsmarknaden är ovanligt att arbetsgivare försöker avskeda fackliga förtroendevalda, men i fler kommuner hårdnar konflikten med facket. En lä-

rare i Simrishamn som uttryckt missnöje med kommunens skolpolitik och som nyligen tvingades att lämna jobbet intervjuas. 🗣️ ✂️ 📖 🗣️ 😊

3. I studion medverkar Mette Fjellkner, ordförande i Lärarnas riksförbund. Hon menar att det är enstaka offentliga arbetsgivare som inte kan leva upp till fackliga förväntningar på en dialog. Gunnar Bergström, arbetsrättschef på Kommunförbundet, tycker inte att han får signaler om att detta skulle vara en ökad trend. 🗣️ 🎵 📖 😊
4. Krönikören Henric Borgström menar att facket har flera problem i konflikten med lågprisflygbolagen. 🗣️ ✂️ ✂️
5. Cecilia Hermansson, prognoschef på Föreningssparbanken, Dag Lindskog, chefekonom för DNB Nor, och Leif Vindevåg, utredningschef för Stockholmsbörsen, diskuterar den amerikanska ekonomins roll i världen samt hur konsumenterna påverkas av de finansiella marknadernas globalisering. 🗣️ 🎵 😊
6. Programmets arbetsrättsexpert Kurt Junesjö svarar på en lyssnarfråga om vikariers skydd vid mobbning. 🗣️ 🎵
7. Kurt Junesjö svarar på en lyssnarfråga om beskattning av tjänstebilförmån. 🗣️ 🎵
8. Kurt Junesjö svarar på en lyssnarfråga huruvida EU:s förslag till konstitution berör arbetsrättsliga aspekter. 🗣️ 🎵
9. Kurt Junesjö svarar på en lyssnarfråga om semesterersättning. 🗣️ 🎵

1 oktober

1. Flyktingar och emigranter skapar globala penningflöden när de skickar hem pengar till sina ursprungsländer. Det är enorma summor pengar – enligt beräkningar sju miljarder kronor om året bara från Sverige. En flykting intervjuas om de pengar han skickar till släktingar i Irak, och de konsekvenser det får på den egna privatekonomin. Per Ronnås, chefekonom på Sida, beskriver företeelsens globala omfattning. Intervju med Abdirisak Aden som tidigare arbetade för insamlingsorganisationen Al Barakaat. Han berättar om fenomenets roll i det somaliska samhället. 🗣️ 🎵 📖 😊
2. Den flygbransch där facket nu strejkvarslar har genomgått en förändring. Flärd och förmåner har bytts mot försämrade villkor, nedskärningar och tuffa besparingskrav. En flyganställd intervjuas om den försämrade stämningen och menar att strejken är nödvändig. Branschorganisationens generalsekreterare menar att strejken är onödig och att facken borde fråga sig om jobben kommer att finnas kvar över huvud taget. 🗣️ 🎵 ✂️ 🗣️ 😊
3. Krönikören Henric Borgström berättar om H&M:s snabba framsteg, och menar att det är smarta distributionskoncept som ligger bakom de mest expansiva svenska efterkrigsföretagen Tetra Pak, IKEA och H&M. Det är inte industriproduktion eller finansverksamhet utan de helt nya idéerna – de som gjort det billigare för konsumenten – som de senaste årtiondena har skapat de största förmögenheterna. 🗣️ ✂️ 😊
4. Olle Djerf, tidigare chefekonom på Nordea, Leif Vindevåg och Pehr Wissén, vice vd på Handelsbanken diskuterar dels de problem som – även om den går bra – finns i svensk ekonomi, dels huruvida den globala tillväxten har passerat sin topp. 🗣️ 🎵 😊
5. Advokat Suzanne Ahlner är i studion och får en fråga från programledaren vad den avskaffade arvs- och gåvoskatten kommer att få för konsekvenser för familjejuridiken. 🗣️ 🎵
6. Lyssnarfråga till Suzanne Ahlner om föräldraunderhåll. 🗣️ 🎵
7. Lyssnarfråga till Suzanne Ahlner om pensionsförsäkringar i bodelningar och äktenskapskillnad. 🗣️ 🎵

8. Lyssnarfråga till Suzanne Ahlner om äktenskapsförord vid köp av fastighet. 🎧 🎵
9. Lyssnarfråga till Suzanne Ahlner om arv till minderåriga barn. 🎧 🎵

5 november

1. Saab i Trollhättan har nu lämnat över sin offert för framtida bilproduktion till GM-ledningen. Samtidigt presenterar även Sveriges regering ett stödpaket som ska locka GM att lägga produktion i Sverige. Detta köpslående är inget nytt fenomen i näringslivet, det nya är att det i detta fall förs så öppet, menar Peter Hagström, chef för Institutet för Internationellt Företagande vid Handelshögskolan i Stockholm. Hagström ger sin syn på situationen inom dagens bilindustri. 🎧 🎵 🗑️ 😊
2. En reporter besöker en Stora Enso-fabrik i Estland. Företagsledningen, några anställda och en fackföreträdare intervjuas om sin syn på industriläget, Baltikum som investeringsarena och det fackliga engagemanget. De svenska fackförbunden Trä och Byggnads har försökt skapa fackligt engagemang i Baltikum, men intresset har varit svalt. Några svenska fackföreträdare på besök i Estland intervjuas. 🎧 🎵 🗑️ 🗑️ 😊
3. Krönikören Henric Borgström berättar om en förbättring inom IT-branschen. Branschen är fortfarande misskänd, men den har mycket att ge. I själva verket är IT-branschen en av de få industrier som inte vacklar i Sverige. 🎧 🗑️ 😊
4. Klas Eklund, chefekonom SEB, Cecilia Hermansson och Dag Lindskog diskuterar hur George Bushs seger i det amerikanska presidentvalet kommer att påverka amerikansk ekonomi under de kommande åren. 🎧 🎵 😊
5. Anders Andersson, Pengars privatekonomiska expert, får en fråga från programledaren om det är bra att spara till barn och barnbarn. 🎧 🎵
6. Lyssnarfråga om man bör spara i kapitalförsäkring. 🎧 🎵
7. Lyssnarfråga om flexibla sparformer. 🎧 🎵
8. Lyssnarfråga om sparande och uttag i pensionsförsäkringar. 🎧 🎵
9. Lyssnarfråga om gåvobeskattningsens avskaffande. 🎧 🎵
10. Lyssnarfråga om bostadsobligationer. 🎧 🎵
11. Lyssnarfråga om kortsiktigt sparande. 🎧 🎵
12. Lyssnarfråga om rådgivning i placeringsfrågor. 🎧 🎵

26 november

1. Programmet inleds med ”veckans hetaste arbetsmarknadspolitiska fråga” – Byggnads konflikt med det lettiska byggbolaget i Vaxholm. Christer Hillbom, ekonomisk kommentator på Ekot, intervjuas och menar att händelsen ska sättas in ett större sammanhang – viljan att höja europeisk konkurrenskraft. 🎧 🎵 🗑️ 😊
2. De senaste åren har det blivit allt vanligare med utländska titlar i det svenska arbetslivet. Catharina Glimskog, rekryteringschef på Manpower, ger sina intryck av, och åsikter om, denna utveckling. 🎧 🎵 🗑️
3. Försäkringsbolagen skickar nu ut brev till alla som har pensionssparat, där de uppmanas att före årsskiftet satsa mer pengar på pensionsförsäkringar. Programmets privatekonomiska rådgivare Anders Andersson är delad i sin inställning till detta förslag, men har en del andra förslag inför deklarationen. 🎧 🎵
4. Krönikören Henric Borgström pekar på flera miljardinvesteringar som just nu görs i svensk

industri. Sådana investeringar räddar befintliga jobb, men ger nästan inga nya. Samtidigt försvinner många jobb i den gamla industrin. Dessa jobb kommer enligt politiker och nationalekonomer i nästa högkonjunktur, men då är vi väl inne i nästa lågkonjunktur, menar Borgström.

5. Ekonomerna diskuterar läget i industriländernas ekonomier. Panelen verkar enig om att den amerikanska marknaden nu reagerar på ett politiskt ointresse för budgetunderskottet.
6. Det konstateras att det för några dagar sedan kom signaler om att arbetsgivarna undersöker möjligheter att säga upp långtidssjuka på grund av regeringens sjuklöneförslag, det vill säga att arbetsgivarna utan bortre gräns ska betala 15 procent av sjukpenningen för långtidssjuka. Programmets arbetsrättsexpert Kurt Junesjö tror inte att arbetsgivarna kommer att säga upp många på grund av förslaget.
7. En lyssnarfråga om tillämpning av turordningsregler i samband med omstrukturering.
8. En lyssnarfråga om arbetstagarens situation i samband med ett Lex Sara-fall. Svaret övergår i en diskussion om arbetstgares skydd i samband med anklagelser om mobbning.
9. En lyssnarfråga om omplacering av arbetstagare.

P1 KONSUMENT

4 augusti

1. Den franska rörelsen Antipub säger sig vilja befria det offentliga rummet från reklam, och genomför olika aktioner som går ut på att sabotera reklam. En reporter har träffat en aktivist och några personer som berörs av reklamen. ~~XXXXXX~~
2. Prisvariationerna – exempelvis så här i semestertider för övernattningar – är ofta små på marknaden. Borde inte konkurrenslagen förhindra detta, frågar man Konkurrensverket. Nej, menar företrädaren därifrån, som pekar på att prissättningen är fri och att det är kartellverksamhet bara om företagen har pratat ihop sig. ~~XXXX~~
3. I reklamen för smink framställs det som att alla vill se ut som filmstjärnor och toppmodeller. Men är det så och fungerar sminket så bra som reklamen hävdar? Några mascaraprodukter påstås i reklamen ha en viss egenskap, och detta påstående testas praktiskt. Reklamens påståenden visar sig inte stämma.
4. Lyssnarfråga om betalning av parkeringsböter.
5. Lyssnarfråga om prenumerationserbjudanden.
6. Lyssnarfråga om hyresvärdens underhållsansvar.
7. Lyssnarfråga om vara med fel och konsumentens rättigheter och skyldigheter.
8. Lyssnarfråga om ersättning vid hävning av köp.
9. Lyssnarfråga om räntefria avbetalningsköp.
10. Krönikören Carl Östrup funderar över vad som egentligen är svensk mat. Han menar att många av de varor vi betraktar som svenska består av en låg andel råvaror. Detta gör det viktigt för konsumenterna att läsa innehållsförteckningen.

1 september

1. Bluffföretag på Internet är ett växande fenomen. Ett företag som säljer datorer på Internet har dock fått sin hemsida stoppad efter tips från en privatperson. Privatpersonen intervjuas. Konsumentexperten menar att konsumenterna måste bli noggrannare med vem de köper varor av på Internet.

2. Programmet gör en återkoppling till förra veckans avsnitt, där en fråga om kostnader för telefonsamtal till utlandet togs upp. Det diskuteras vad det skulle kunna kosta kunden att ta frågan till juridisk prövning. 📞 🎵 🚫 😊
3. Mobiltelefoner som ringer upp förinställda kortnummer har renderat kostnader för konsumenter. Det berättas om en kund som bara har fått symbolisk ersättning från sin operatör för detta, medan en annan kund har ringt till programmet och berättat att han fått full ersättning. 📞 🎵 🚫 😊
4. En skola där skolfotografering pågår besöks, och såväl högstadiel elever som en skolfotograf intervjuas. 📞 🚫 🚫 😊
5. Klagomålen på flyttfirmor har ökat markant i USA under senare år. Programledaren och konsumentexperten diskuterar problemets förekomst i Sverige. 📞 🎵 📖 🗣️
6. En intervjuad privatperson bosatt i utlandet blev utsatt för stöld, men fick ingen ersättning på sin utlandshemförsäkring. En företrädare för konsumenternas försäkringsbyrå intervjuas också och ger en mer generell syn på företeelsen. 📞 🎵 🚫 😊
7. En lyssnare ringer in och klagar på en flyttfirma som hon har anlitat. 📞 🎵
8. En lyssnare har mejlat in och tycker att skolan ska ställa tuffare krav på skolfotograferingsföretagen. 📞 🎵 😊

29 september

1. Intervju med eldsjäl i Fattiga Riddare – en förening som samlar människor som har fallit igenom det sociala skyddsnetet och ofta befinner sig i en skuldsituation. 📞 🎵 🚫 😊
2. Intervju med Torbjörn Hjort, som nyligen har disputerat om fattiga barnfamiljers förhållande till konsumtion. Han hävdar att det konsumtionsmässiga gapet har ökat mellan barnfamiljer med medelinkomst och barnfamiljer med knappa resurser. 📞 🚫 🚫 🚫
3. En privatperson har reagerat på de prispåslag som avbetalningsköp ofta innebär. En företrädare för det företag som används för att exemplifiera företeelsen intervjuas, och menar att priset på avbetalning är rimligt. Konsumentexperten reder ut villkoren kring, och tänkvårt i samband med avbetalningsköp. 📞 🎵 📖 😊
4. En lyssnare ringer in för att prata om bristande hänsyn till att man har barn i samband med utmätning. 📞 🎵 😊
5. En lyssnare ringer in för att prata om upplevelser av att vara ensamstående mor åt tre barn varav en med handikapp. Hon menar att hon har blivit utsatt för kränkningar från myndigheterna, och att denna behandling nu drabbar hennes handikappade son. 📞 🎵 😊
6. Konsumentexperten förklarar vad som menas med ett ingånget avtal. Hon menar att många konsumenter inte vet om eller tänker på att de ingår muntliga eller skriftliga avtal. Man ska därför vara noggrann med vad det är man kommer överens om och sätter sin namnteckning på. 📞 🎵

27 oktober

1. En reporter besöker en husvisning. Ett köparpar intervjuas om hur de ser på besiktningen av köpobjektet. En mäklare intervjuas om den så kallade varudeklaration som hans företag utfärdar. 📞 🎵 📖
2. Konsumentvägledaren Jessie Cargill-Ek finns med i studion och får frågor från programledaren om varudeklarationer och liknande vid husförsäljning. 📞 🎵
3. Ett par köpte hus och besiktningsmannen missade enligt dem uppenbara fel. Paret intervjuas. 📞 🎵 📖 🚫

4. Torbjörn Fundin, på överlåtelsebesiktningsgruppen på Sveriges Byggingenjörers Riksförbund, intervjuas om besiktningsförfarandet ur besiktningsmännens perspektiv. 🗣️ 🎵 📄
5. En lyssnare ringer in och berättar om ett husfel som var dyrt att åtgärda och som besiktningsmannen inte hade sett vid inspektionen. 🗣️ 🎵
6. Diskussion mellan programledaren och Jessie Cargill-Ek om besiktningsplikten. 🗣️ 🎵
7. Lyssnarfråga till Jessie Cargill-Ek om vilken betydelse bevis för felkänedom hos husförsäljaren har i en juridisk prövning. 🗣️ 🎵
8. Lyssnarfråga till Jessie Cargill-Ek huruvida dåtida byggnormer innebär dolda fel i husbygget. 🗣️ 🎵
9. En lyssnare ringer in och undrar vad man ska ha mäklare till vid köp och försäljning av hus. 🗣️ 🎵 😊

24 november

1. En lyssnare undrar om det är bortkastade pengar att köpa en tomt på månen. Kanske en kul grej enligt konsumentexperten, men eftersom rymden enligt ett FN-fördrag ägs av hela mänskligheten så tycker hon inte att det är seriöst. 🗣️ ✂️ 🗑️ 🗑️ 🗑️
2. Det berättas att Konsumentföreningen i Stockholm har fått rätt mot Valio i Bedömningsnämnden för kost- och hälsoinformation. 🗣️ ✂️ 🗑️ 🗑️ 🗑️
3. Det stundar En köpfri dag, då vi enligt arrangörerna ska undvika inköp under 24 timmar, och använda tiden till att reflektera över våra konsumtionsvanor och hur de påverkar jorden vi lever på. Det är organisationen AdBusters som ligger bakom, och två av deras företrädare intervjuas. En reporter besöker också ett köpcentrum för att höra vad kunderna tror om ett uppehåll i köpandet. ✂️ ✂️ ✂️ ✂️
4. En reporter har träffat skomakaren Gösta Pettersson i Hjo, som har byggt sin verksamhet och livsstil kring återanvändningstanken. ✂️ ✂️ ✂️ ✂️
5. En lyssnarfråga om ångerrätt vid olika köp. 🗣️ 🎵
6. En lyssnarfråga om reklamutskick av lotter. 🗣️ 🎵
7. En lyssnarfråga om garantier vid auktionsköp. 🗣️ 🎵
8. En lyssnare ringer in och berättar att hon bor utan el och vatten, och att hon därför måste handla varje dag. 🗣️ 🎵 😊